

ob peccatum nefandissimum submersæ sunt, ut Sacræ testantur literæ: ita uero appellari stagnum istud, confirmat Galenus, loco citato, quî inquit, Vocant autem eum Sodomenum à circumiacentibus stagnû montibus, quos Sodoma appellant. Habet enim stagnum hoc, siue mare Mortuû, ut refert Broccardus monachus, latitudinem quinq; leucorum, longitudinem uero, quinquaginta, & ut idem eodem loco tradit, Patriarcha Hierosolymitanus, qui sæpe locum istum inuisit, scribit, mare illud semper fumû reddere & nebulam, in modum camini infernalis, unde tota illa uallis quæ aliquando ob sui fœcunditatem & amœnitatem illustris dicta fuit, ad spaci-
cium itineris dimidiæ diei sterilis & inutilis reddita est, ita ut nec uilium ger-
men proferat, fere per spatium quinq; leucarum, nisi iuxta ciuitatem Ieri-
cho, ubi horti irrigantur à fonte Elisæi, Hæc uerba patriarchæ Hierosoly-
mitani faciunt, ut multi hodie cum philosophis credant ciuitates illas, ob
terræ motum, ab accenso in bitumine igne ortum, subuersas fuisse, sed de his
satis. Olim igitur Syriaci homines, uelut Aegyptij, & infimæ plebis Iudæi,
bitumine isto, pro seruandis cadaueribus loco pretiosorum medicamen-
torum, uidelicet balsamo, myrrha, aloë, & croco, quibus carebant, uteban-
tur: ut ex Strabone libro 16, facile percipitur. Qua etiam de causa recentio-
rum nonnulli, bitumen hoc Arabum mumiam esse autumarunt: mea ta-
men sententia Mauritanorû mumia Dioscoridis non est asphaltos, sed po-
tius pissasphaltos, ut capiti sequenti monstramus, habet enim bitumē hoc
Iudaicum picis odorem, ut Auicenna scriptum reliquit, & experientia ipsa
attestatur: de quo Galenus libro 11. de Facul. simpl. medic. ita dixit: Opti-
mum uero bitumen in mari, quod Mortuum uocant, prouenit: cuius me-
dicaminis uis est tum resiccatoria tum exsiccatoria in secundo excessu, me-
rito itaq; utuntur eo ad cruentorum uulnereum glutinationem, & ad alia
omnia quæ exiccari debent, ceu modica exsiccatione.

Vallis illius
Iris.

Mumia A-
rabû apud
Diosc. piss-
asphaltos
est.

DE PISSASPHALTO.

Græce, πῖσσαςφάλτος: Latine, pissasphaltus, bitumen Apolloniae, picis bitumen, Arabum mumia: Hispanice, pex bitumine minerale, cera da minera: Italice, pece bitumine da minera.

Enarratio 90.

QVOD uero Arabum mumia Dioscoridis sit pissasphaltos, Serapio Dioscoridis fidelis sectator indicat, quanquam interpretis ineptè admodum uertat, quum dicit capite de mumia, ex Dioscoridis mente, est in terris quæ dicuntur a colonia, descendit namq; ex montibus qui dicuntur fulmina,

Pissasphal-
tos mumia
est.

cum aqua, & eiecit eam aqua fluminis in ripis, & est coagulata, & fit sicut cera, & habet odorem picis mixtæ cum asphalto, eum alico foetore, & uirtus eius est, sicut uirtus picis & asphalti mixtorum. Hactenus Serapio. Cuius uerba licet mutila & mendosa legantur, id uero interpretis ut diximus tribuendum est, non uero Serapionis errori, qui ut nostis, per mumiam pissasphaltum intelligit, tam naturalem quam artificialem: nouerat enim Serapio, non ut Strabo dixit, & nonnulli crediderunt Mauritanos, mortuos condire asphalto, id est bitumine Iudaico tantum, sed potius, asphalto adiecta pice, potissimum quando naturali pissasphaltum id est mumia eorum carebant, uelut nobilior mumia illa mortuorum conditura, quæ ex pretiosissimis medicamentis apparabatur, ut balsamo, aloe, myrrha, & croco. At quum hanc difficulter habere poterant, quum ea balsamati siue conditi diuites & nobiles erant, & clausis locis repositi, ceperunt Mauritanorum familiae medici eius loco in usum medicum trahere mumiam hanc, pissasphaltum dictam, quia facillime eam ex cadaueribus infimæ plebis hominum habebant. At postea officinarum mangones auarissimi, & lucri cupidi, non mortuorum conditura tantum contenti, ipsorum pulpamenta, pernas, brachia, capita, imo integra corpora, in officinas absque ullo pudore traxerunt. Plectendi igitur sunt, & dira poena condemnandi, tanquam malefactores & ueri dei contemptores, qui deinceps corpora mortuorum in tabernis tantam hominum salutem conuenientiam, habuerint, curabunt tamen condita illa aromata ex mortuis corporibus tempore longo in pheretris repositis habere, quum præcipue hæc sit mumia: Si tamen eam habere non liceat, saltem pissasphaltum uerum & naturalem, uel ex cadaueribus extractum, ut habeant solliciti sint, quum multum rei medicæ deseruiat. Nascitur enim pissasphaltos hæc, ut tradit Ioannes Agricola Ammonius Germanus uir medicus doctus, non procul à ualle Oeni fluminis, ad montes Seefeld, quod post immodicos imbres colligitur, appellantque ibi eum Germani durfenblüt, id est gigantum sanguinem, ex eo quoque ibidem funalia, & cerei parantur, terræ tamen & pessimi odoris, præcipue ex eo quod ex Transsylvania Pannoniæ superioris parte adfertur, non minus quoque ex Aulone antiquo Græciæ oppido adfertur, durum, solidum, illic in montibus nascens, quod in Italiam adfertur, & magna ex parte pro pice uenditur, Ceterum mumia ut Guiljelmo Placentino placet, et Serapio prius docuit, uires asphalti & picis habet, quæ talida in ordine est, styptica, & resoluciuæ, confert abscessibus ex pituita obortis: Opitulatur fracturis, rupturis, plagis, atque ex alto lapibus factis: Valida est, in epilepsia, & uertigine, semidrachmæ pondere cum uino epota pulchræ euocat menses, resistit omni corruptioni, &

Corpora
mortuorum
pro mumia
usurpata.
Hominum
auaritia
quò impu-
dentia per-
uenerit.
Vera mu-
mia quæ
fit.
Pissasphal-
tus ubi na-
scatur.
Ioannes A-
gricola
Ammonius
us.
Mumia ui-
res.

putrefactioni, in tempore præcipue pestifero: Conducibilis admodum est ulceribus, obstructionibusq; quibusuis, & uenenis aduersatur: totius corporis lapsum frigidum & humidum remouet, cuius usus per se expetitur absq; coniuge medicina, aut copulatur ipsa sulphuri uiuo, aut mastichi, & cum aqua uitæ cocleari uulgaro exorbetur, medetur eadem feбри quartanæ si ante paroxyfmi accessionem in potu exhibeatur.

DE NAPHTA.

Græce, ^{Náφτα}: Latine, *naphta*, *oleum petroleum*, *oleum saxi*: Hispanice, *azeite de penha*: Italice, *oglio de sasso*, *oglio petroleo*: Germanice, *Steinöl*.

Enarratio. 91.

NAPHTA, oleum quod ex petra uel terra erumpit est, uarijs in locis re-
pertum, nonnunquam album, quandoq; uero nigrum, imò aliquando sub
ruffum. Nascitur enim (ut Babylonicum præcream) sub dominio illustri-
fimi Ducis Ferrariæ in Mutinensi agro, præsertim in monte Zilio dicto,
non minus in Liguria, & Sicilia, Neapoliq; sed & in Hispania quoq; non
deest, foetet enim unum alio magis, quod sæpe numero ex medio saxi eru-
pit, scaturitue, tantæ uis ad se trahendi ignes, ut ex interuallo (ut recte Dio-
scorides adnotat) etiam ad se trahat, ut circumforanei nugæ uedentes, ex
pulpitis tanquam rem monstruosam plebeis quotidie indicant. Calidum
enim prope tertium gradum oleum hoc est, ad multa ualens, quæ Diosco-
rides in præsentî citat. Fit præterea oleum artificiale ex Lateribus luteis, ut
Albucasi placet, nouis, uel ut Mesue & Arnaldo, ueteribus, quod & petro-
leum appellant oleum tantæ dignitatis, aut magisterij, ut philosophorum
dictum, imò diuinum & sanctum dicatur: eo tamen non indigemus, quum
naturali & uero abundemus.

Oleum pe-
troleum.

Oleum pe-
troleum ca-
lidum in
tertio.

DE CVPRESSO.

Græce, ^{Κύπρινος}: Latine, *cyparissus*, *cupressus*: Hispanice,
cypreste arbor, *cypresteiro*: Italice, *cypresso*: Gallice, *cypres*:
Germanice, *Cypres*.

Enarratio. 92.

CVPRESSVS arbor ex ijs est, quæ in altum, procereq; excrefcunt, so-
lio pini, carnosiore tamen & illo quidem perpetuo, odore uehementi, cui arbor.

galbuli siue pilulæ, nucisue, aut poma, ita enim fructus appellari potest, in
 sunt, magnitudine oui uitelli, quæ interim dum uirent argentei sunt colo-
 ris, siccæ uero, aliquantulum rubent: ter in anno arbor hæc fructum emittit,
 qui, & Ianuario & Maio & Septembri colligitur. Nam intra fructum
 semen occluditur minutissimū: quod formicæ maxime appetunt, & sui cau-
 sararo cupressi absq; formicarum examine comperiuntur. Naturalis Cere-
 te insulæ cupressus est, & ut tradunt, inde in alias orbis regiones transpor-
 tata, mascula & foemina, foemina in altum cuspidata crescit, & ut Theo-
 phrastus credit sterilis: mascula uero secunda ex se ramos expergit, utraq;
 enim resinam fundit, sapore accerrimam, Quare uermiculos & terenides
 necat, qua res unctæ, à carie uindicantur: item si lentæ, fabæ, phaseoli, et u-
 niueria alia legumina, tuis cupressi folijs, uel ipsius scobe, simul asseruen-
 tur, uermiculis obnoxia nunquam erunt. Cæterum, chamæcyparissus
 herba, id est humilis cupressus, cuius Plinius meminit lib. 24. cap. 15. an fœ-
 mina abrotanū sit, de qua Plinius mentionem fecit lib. 21. eiusdem numeri
 capite, suo dicens loco. Noces porro cupressi in officinis ad multos me-
 dicinæ usus seruantur. De quibus & arbore Galenus lib. 7. de Facul. simpl.
 medi. ita differit: Cupressi folia, germina, pilulæ recentes & molles, magna
 ulcera glutinant in duris corporibus, quare resiccandi uim habent absq; in
 signi acrimonia aut calore, tanta enim ei acrimonia inest, caliditasq; quan-
 ta satis sit deducendæ in altum acerbitati, proinde in alto latentes in flacci-
 dis putrescentibusq; affectibus humiditates, innoxie depascit et populatur.
 Sic enterocœlicos iuuat, exiccans, roburq; addens corporis partibus præ
 humiditate laxatis: Quidam ea utuntur ad carbunculos, herpesq; polen-
 tæ miscentes: Sunt qui ad erysipelata utantur.

Chamæcyparissus
 herba.

Cupressi tē-
 peratura.

DE IUNIPERO.

Græce, *αἰνυδι*: Latine, *iuniperus*: Hispanice, *enebro*: Italice,
ginepro: Gallice, *du genefure*: Germanice, *Geneuer* / *Wechol-
 ter* / *Krametbeer*.

Iuniperi
 duo gene-
 ra.

Enarratio 93.

IUNIPERI duo & illa quidem uulgata habentur genera, alterum
 maius: alterum uero minus. Quibus coma perpetua inest, quæ spina uerius
 quam folium est, unde topiario operi ac pergulis non immerito inseritur
 arbor: cuius lignum nunquam cariosam sentit senectam, ut ex trabibus tē-
 pli Dianæ Plinius lib. 16. capite 40. approbat. Fert arbor hæc baccas myr-
 ti magnitudine, primo uirides: postea nigricantes, cum pauco cyaneo co-

lore perfusas, quibus pauperes pro cubicularum sufficitibus utuntur, Differunt enim iuniperi duo hæc dicta genera inter se, arboris tantum & seminis magnitudine. Verum ex iunipero gummi extrahitur, quod Arabes inepte admodum sandaracham appellant, quod quum recens est, album, lucidum, & transparens conspicitur: quum uero ueterascit, ad rubedinem declinat: multum enim, sandaracha hæc Arabum, à Græcorum sandaracha differt, quum Arabum ut diximus sandaracha iuniperi gummi: Græcorum uero sandaracha auripigmenti species quædam sit, ut libros, quoque dicitur, que proculdubio corrosiua & ueniosa est. Quum igitur candidati iuuenes, apud Arabas sandaracham legerint, intelligant uelim, gummi hoc iuniperi, non uero perneccantem & corrosiuam Græcorum: Secus uero si apud Græcos sandaracham lectitauerint & ea opus habuerint, non illam Arabum, sed potius hanc corrosiuam rubri auripigmenti speciem accipere debent, quæ an per os tuto dari possit, alibi quum de ea sermonem fecerimus, aperiemus. Nunc uero sat sit dixisse, quod Gal. & Paulus Aegineta eam in compositionibus & suffumigijs, quæ per os sumuntur immiscent, ut apud ipsum Paulum legere est, libro 3. super medicinæ capite 28. in pasulli cuiusdam compositione. capnisti dicti, & libro quinto capite 13. quum antidota contra uiperarum morsus, ad mentem Oribasij describit, à quibus nec Dioscorides dissentit, ut capite 76. quinti libri legere est, ubi hæc ad amussim & ex professo tractamus. Ad nostrum igitur gummi reuertentes, dicamus, quod Plinius quanquam libro 13. capite undecimo. ubi gummi multas species tractat, dicat iuniperi gummi ad nihil utile esse, contrarium tamen hoc nostro tempore percipimus, quum ad multa nedum utile, sed perquam necessarium facile dixerim, sit: sit enim ex eo & oleo seminis lini, Vernix liquida, qua pictores pro lustrandis picturis & imaginibus utuntur, non minus ea quoque enses, sicque, et cultri, uelut alia ferrea ornamenta, decoris gratia oblinuntur. Valere præterea ad ignium combustiones, non minus quoque excellens est contra tumores hemorrhoidarum & ipsarum dolores. est uero gummi aridum hoc iuniperi, calidum & siccum in primo ordine: quod ut Serapioni placet, ex Isaac Ebenambrem, sanguinem ex naribus profluentem sistit, præsertim si oui albumini immixtum fronti & temporibus applicetur, fluxum mensium retinet, non minus uomitionem cum polline thuris & oui albumine exceptum, suppressit, firmatque profluentem aluum, tineas & ceteras lumbricorum species necat, fistularum sinus resiccat, manum & pedum hiantibus rimis illitu succurrit, & ut summatim dicam, succini, charabe dicti, uires obtinet. Paratur uero ex iuniperi ligno per discensorium aut elambicum uitreum, oleum, non nisi ad multa utilissimum, præsertim ad paralytim, spasmus,

Sandaracha Arabiæ gummi iuniperi est.

Sandaracha Græcorum corrosdens est.

Sandaracha Græcorum aut tuto per os dari potest.

Vernix quomodo paratur.

Gummi iuniperi, calidum & siccum primo ordine.

& iuncturarum dolores à frigiditate ortos. Lignum uerò iuniperi, ut testatur Galenus libro . 6. de Facult. simp. med. calidum & siccum . 3. ordine est, fructus uero similiter calidus, sed siccus primo tantū. Nec pretereundū tamē est hoc loco, id quod chimistę aiunt, scilicet, si ex iuniperi ligno carbones accensi, cum eiusdem cinere cooperti manserint, quod per integrum annū sic perdurabunt accensi. Non minus hic taxandi à me Hispani ueniūt, oleum sua uoce (meram) dictum, quo ouium scabiem depellunt, iuniperi esse credentes, quum reuera, non iuniperi sed cedri potius oleum sit: causa tamen erroris est, quia cedri arbores adeo iuniperis similes sunt, ut non facile sit alias ab alijs discernere, ut capite de cedro dicemus.

Mera oleū
apud Hispanos.

DE SABINA.

Græce, ^{ῥαβδω} *Latine, brathi, sabina, sauina: Hispanice, Italice, sabina: Gallice, du sauier: Germanice, Seuenbaum.*

Enarratio. 94.

Sabina.

SABINA officinis sauina dicitur, cuius duo genera uulgatissima sunt: alterum cupressi folio, alterum uero tamarici simile: perpetua enim hæc comae uirescunt, proinde topiarijs non immerito quoque reponuntur. Nonnulli autem crassa ignorantia obcæcati, loco sabinae, quandam accipiunt herbam in montibus nascentem, cuius folia sabinae simillima sunt, sed odore & sapore longe differentia: quam Plinius (mea sententia libro 24. cap. 11. selaginem appellat, quum dicat: similis herbae huic sabinae est selago appellata. Legitur sine ferro dextra manu per tunicam, qua sinistra exuitur uelut à furante, candida ueste uestito, pureque lotis nudis pedibus, sacro facto prius quam legatur, pane uinoque fertur in mappa noua. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere Druidae Gallorum, & contra omnia oculorum uitia fumum eius prodesse. Hæc Plinius. De sabinae uiribus ita refert Galenus, 6. de Facult. simpl. medic. libro, Sauina quantum in acrimonia cupressum uincit, tantum ab eo superatur in astringitione: quare illo & calidior est, & potentius digerit: quin & similiter cupresso putredinibus accommodari potest, maxime ubi rebelliores fuerint, & diuturniores: Carbunculos item soluit, mensescque, ut siquid aliud, essentiae tenuitate prouocat, & sanguinem per urinas mouet, foetum etiam uiuentem interficit, & mortuum adducit. Est autem hoc medicamen tertij ordinis tum excafacientium tum exiccantium, ex numero eorum quae maxime tenuium sunt partium.

Selago herba.

Sauina calida & sicca in 3. ordine.

DE CEDRO.

Græce, ^{κιδω} *Latine, cedrus: uulgo cedro, Germa. Ceder.*

Enarratio 95.

CEDRIDuæ sunt species, altera procera, reliqua uero humilis, quæ à iunipero difficulter discernitur, imò præterquam fructu inter se non differunt, quum iuniperi niger cyaneo colore perfusus sit, cedri uero fructus ad ruborem quandam declinans conspicitur, qui cedris dictus, boni est odoris, & antequam ad integram perueniat maturitatem, alter nascitur nouus, adeo ut in eadem, arbore, & uetus & nouus semper reperiatur fructus: is enim in cibo sumptus ut testatur Galenus secundo de Alimentorum facul. libro, nullum corpori alimentum præbet. Insunt enim cedro, folia aculeata, nec unquam quoq; cadentia. Lignum porro huius arboris, durissimum solidissimumq; est, adeo ut eo antiquitas tanquam corruptione nunquam sentiente, in templis, instar lapidum uteretur. Crescunt enim cedri, in insula Maderiæ, tanta proceritate, ut cæteras illic superare dixeris arbores, non minus quoq; in insula Cypri atq; in Syria felicissime crescunt, ex quibus liquor quidam fluit, & ex eo oleum paratur coloris subruffi, quo hodie pastores ad antiquorum imitationem pro ouium sanandis hulerationibus à tonsura derelictis, ueluti scabiæ, utuntur. Hoc uero Hispani sua uoce (meram) uocant, & iuniperi oleum appellant, non sine errore tamen, quum arbores illæ ex quibus meram colligunt, cedri sint, non uero iuniperi, iuniperi tamen illas esse credunt, non minus ac Istriæ incolæ, apud quos cedri in maxima proueniunt copia, qui & Iuniperos, non uero cedros, eas appellant. Pix quoq; ex cedro paratur, cedria dicta: de qua & cedri uiribus, Galenum audiamus libro septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum, ubi Dioscoridem mea sententiâ interpretatur, præsertim in his quæ ad cedri liquorem faciunt, sic enim Galeni ueluti pro coronide habentur uerba, ut in Epitome per doctissimum Andream Lacunam legitur: cedrus specie est duplex, altera fruticosa iunipero assimilis: altera arbor nõ exigua, utraq; est calidæ siccæq; temperaturæ tertij quodam modo ordinis, secundum utrunq;. Cæterum cedria (uocatur ita cedri oleum) quartum etiam ordinem attigisse uidetur, admodum calida & tenuium partium, quare mollem uiuentium carnem prompte, citraq; dolorem putrefacit: Nam mortuorum corpora exiccat, simulq; a corruptione tuetur, utpote humiditates eorum depascens, at solida haud quaquam attingens corpora. Nec mirum uideri debet, si cum tanta ui polleat, lendes, pediculos, tineas, auriumq; uermes interficere ualeat, tum foetum uiuentem quidem interimat, extinctum autem eiciat, quemadmodum & ipsum semen, si coeundi tempore, pudenda eo circumlinantur. Proinde partui aduersum est medicamen: quod etiam dentium foraminibus instillatum, eos & confringit, & a

*Cedri dua species.**Mera oleum cedri.**Pix cedri cedria dicitur.**Andreas Lacuna Galenum in Epitomen redegit.*

Amicitia
& odium
gummi &
resinarum.

dolore liberat; extenuat quoque oculorum cicatrices, & uisus hebitudini ab humorum crassitudine ortæ medetur, utuntur autem ea plebei, quum ad uulnera ouibus inter tondendum à forfice illata, tum etiam contra ipsarum scabiem & ricinos, quos *κρόνωας* uocant; at fructus moderatiores existunt, adeo ut comedi possint, quanquam si his liberalius utare, capiti dolorem inferent, ardoremque ac morsum in uentre percipies, haftenus Galenus. Nō libet ab hoc loco prius discedere, quàm resinarum, & gummi amicitias o-
diaque recenseam, sunt enim nonnullæ quæ aquam, spreto oleo uelint, sunt quæ oleum contra aqua reiecta, sunt quæ neutrum, quæ igitur oleum amant, & cum eo amicitiam habent hæc sunt.

OLEVM AMANTIA:

Mastix.	Camphora.
Thus.	Gummi elemi.
Sandaracha iuniperi.	Oppoponax.
Euforbium.	Sagapenum.
Styrax calamita.	Chalbanum.
Colophonia.	Asa foetida.
Benzuinum.	Ladanum.
Resina ptni.	Pix naualis.
Terebinthi resina.	

AQVAM ET NON OLEVM.

Gummi Arabicum.	Drachantum.
Lacca.	Sanguis Draconis.

NEC OLEVM NEC AQVAM.

Ammoniacum.	Myrrha.
Bdellium.	

DE LAVRO ARBORE.

Græce, δάφνη: Latine, laurus: Hispanice, laurel, loureiro: Italice lauro, Gallice, laurier: Germanice, Lorberbaum.

Enarratio. 96.

LAVRVS arbor illa quondam Apollini dicata, qua triumphantes in coronis utebantur omnibus nota est. Cuius duo genera habentur, domesticum & syluestre, parum inter se differentia, ut Dioscorides in præsen-
ti innuere uideatur: bæccæ uero lauri in officinis adseruantur ex quibus & o-

Ieum ut diximus & electuarium ab illis denominationem trahens concinatur, non nisi morbis frigidis conueniens: unde Galenus libro sexto sim-
de baccis lauri.
 pli. ita de lauri uiribus tradit: huius folia calfaciunt & siccant uehementer, at fructus adhuc uehementius: radicis cortex minus quidem acris est, & calidus, uerum magis amarus, habetq; etiam astringtionis non nihil: quam obrem & calculos confringit, & iccori prodest. Bibitur ex uino fragrante trium obolorum pondere.

DE PLATANO.

Græce, *πλάτανος*: Latine, *platanus*: Italice, *platanò*, Bei den teütschen vnbeſannt.

Enarratio. 97.

PLATANVS raro hodie cõspicitur, nec mirum quum olim exquisitis
Platanus Ferraria habetur.
 illecebris nutrita, in solo Italo dedignaretur, ut cumque tamen, Ferrariæ duæ uisuntur arbores, folio uitis, ampliore ac multifido, apud Neapolitanos uero frequenter crescere audio, de qua Plinius abunde libro duodecimo capite primo ita inquit: sed quis non iure miretur, arborẽ umbræ gratia tantum, ex alieno petitam orbe? Platanus ea est, hæc per mare Ionium in Diomedis insulam, eiusdem tumuli gratia primum inuecta, inde in Siciliam transgressa, atq; inter primas donata Italiæ, & iam ad Morinos usq; peruecta, &c. Hæc uero arbor, adeo uinum amat, ut eo irrigata enutriatur prospereq; crescat, ut citato loco Plinius quoq; meminit, quem legere ne pigear, quum uaria ex Licinio Mutiano consule in Lyciæ prouincia legato non nisi lectu iucundissima referat. Galenus uero platanu uires attin-
Platani uires.
 git, libro 8. de Facul. simpl. medic. sub ijs uerbis: Humidioris frigidiorisq; essentiæ est, non ita multo quàm symmetrica: proinde folia uiridia trita & ita, non obscure nascentes phlegmonas adiuuant, cortex & pilulæ magis desiccantem uim obtinent, ut illæ quidem in aceto coctæ ad dentium adhibeatur dolores, pilulæ uero cum adipe, ad ulcera ambusta. Vitandus est puluis folijs arboris insidens: alioqui si attrahatur spiritu, artetiam offendit, ualenter siccans, exasperansq; nec non uocem lædit, sicuti & auditum & uisum, si in oculos aut aures incidit.

DE FRAXINO.

Græce, *φραξίνος*: Latine, *fraxinus*: Hispanice, *fresno*, *frexo*: Italice, *frassino*, Gallice, *fraisne*: Germanice, *âsch/oder âschbaum*.

Enarratio 98.]

- Plinius erro-
rat.* FRAXINVS, ubiq; nota arbor est, non nisi serpentibus infestissima: unde Plinius libro suę naturalis historię, foedissime proculdubio hallucinat, quum quę Theophrastus, mylaci, id est taxo arbori uenenosę tribuit, ille nominis uicinitate deceptus, non mylaci, sed potius melię, id est, fraxino, tribuit, ut apud illum est legere libro 16. cap. 13. ubi fraxini folia iu mentis mortifera, & lethalia esse tradit, quum tamen non melię, id est fraxini folia Theophrastus uenenosa esse scripsit, sed mylacos, id est taxo. Nam tantum abest, ut fraxini folia uenenosa & mortifera sint, ut ea potius præsentaneum antidotum contra ueneni omne genus reputentur, ut ibidem quoq; ille non negat, & nos centuria prima Curationum nostrarum abũde indicauimus, præcipuè ubi curationem demorsę puellę à uiperâ describimus. Cæterum, in fraxinorum summitatibus folia quædam crassa amygdalarum magnitudine reperiuntur, intra quę semen reconditur, seminis melonis magnitudine aromatici quid habens, quod officinæ, linguam passerinam, siue linguam auis appellant, ad irritandam Venerem accommodatissimum: De quo Plinius capite 8. libri uigesimalquarti memoriam facit, dicens: fraxinus, quam uim aduersus serpentes haberet, indicauimus, Semen folijs eius inest, quæ medentur iocineris & lateris doloribus in uino, aquam quæ subit cutem extrahunt, corpus obesum leuant onere sensim ad maciem reducentes, hæc Plinius: ex quibus Manardum perperam dixisse comprehendimus, quum ab antiquis de hoc semine nullam fieri mentionem, libro undecimo suarum epistolarum, epistola secunda tradat: fateri tamen est, quod huius seminis uis, ad uenerem faciens, incognita præcis fuerit, quod Arabes, Serapio præcipuè linguam auis nominat, quia cum auicularum lingulis quandam contrahat similitudinem, uel potius, lingua auis semen hoc dicitur, ad imitationem linguæ anserinæ, quæ ut multi credunt uenerem stimulat. Ceterum, est semen hoc calidum in secundo gradu, cum quadam humiditate, ut Serapioni placet, qua mediante uenerem irritat.
- Fraxini fo-
lia aduer-
santur uene-
no.*
- Lingua pas-
serina
quid.*
- Manardus
errat.*
- Lingua pas-
serina siue
lingua au-
is calida
in secundo
ordine.*

DE POPVLO ALBA.

Græce, λεύκη: Latine, populus alba: Hispanice, alamo blanco: Italice albergo, pioppo bianco: Gallice, trambula: Germanice, Weisser Alberbaum/ oder weiß popelweiden.

POPVLVS NIGRA.

*Græce, αἰγύρο: Latine, nigra populus: Hispanice, Alamo
nigrilho: Italice, oppo, pioppo nero: Gallice, dutremble peup-
lier.*

Enarratio centesima.

NON solum ad ripas fluuiorum regis Eridani seu Padi Ferrariam perlabentis, populi arbores nascuntur, de quibus poetarum extant fabule: sed varijs alijs in locis prospere crescunt, ex quibus, tenellos cauliculos, pro conficiendo myracopo, id est, unguento populeo, officinarum magistri colligunt: quo medici pro extinguenda capitis & renū ardore, frequentissime, illitis fronte & temporibus, renibusque ipsis, ardentissimis in febribus utuntur: an uero bene, in dubium uertamus, quū uetus Galeni translatio, αἰγύρο calidam in tertio gradu esse constituit, cui opinioni Serapio & Auicenna capite 344. fauent, eam in tertio caloris gradu collocantes: à quibus nec Oribasius dissentit libro secundo ad Eunapium, & libro 15. ad Iulianum Cæsarem, quum eam inter calida tertij ordinis medicamenta adnumeret: quæ si uera sunt, proculdubio unguentum populeum potius calidū quàm frigidum censendum est. At reuera, res ipsa non ita se habet, quum unguentum populeum prope tertium gradum frigiditatis, à doctissimis indicatur, & quotidiana experientia ita esse attestatur. Proinde populum frigidam esse, uel saltem non calidam necessarium est, id quod castigatissima emendatissimaque Galeni uersio Venetijs excusa ita esse ostendit, quū lib. 6. Simplicium, ægirum non calidam tertio recessu legitur esse, sed potius primo, ut Paulus Aegineta, uerborum Galenus uerus interpres, in sua medicina quoque scripsit, eam scilicet calidam in primo ordine collocans. Quibus Constantinus monachus author non usque quaque aspernabilis consentit, imò natura ipsa arboris, & proprietates, satis indicant calidam non esse, quibus magis credere debemus, quàm omnibus hucusque de ea scribentibus. Nam arbor ipsa parū est odorata, nec eximio aliquo sapore prædita dum gustatur, quæ qualitas errare nunquam permittit, imò ea mediante, medicamentorum temperamenta indaganda præcipue sunt. Primo namque modice astringit, obscuram quandam amaritudinem post se relinquens, quæ omnia exiguam caliditatem, ut nostis arguunt. Itaque populum ad frigiditatem potius quàm caliditatem inclinare in confesso est. De alba uero populo, quod frigida sit temperamento, non est dubium, ut testatur Galenus, lib. 7. dicti uoluminis, sub his uerbis: Leuce, ex aqua tepida, & terrena extenuata essentia conflatur, quamobrem & abstergentis facultatis est particeps,

Populus arbor frigida est.

*Electrum
succinum
Alambrū
carabe idē.*

*Electrum
quid.*

*Succini et
mologia.*

Hæc Galenus. Cæterum multi innixi ijs uerbis Dioscoridis (scilicet fertur utriusq; populi lachryma circa Eridanum fluuium, in distillando densari, fieriq; quod electrum Græci, Romani succinum uocant) crediderunt electrum siue succinum, quod carabe Arabes appellant, et uulgus alambrum, populi gummi esse, nō animaduertentes Dioscoridem aliorum opinione, uerba illa retulisse, & ut falsa reliquisset minimeq; approbasse, quum reuera, ut Plinius aperuit, non populi gummi aut ipsius lachryma electrum siue carabe est, sed potius ut libro trigesimo septimo, capite tertio legitur, Arboris cuiusdam pineæ similis, sic enim post multas & uarias de illo citatas opiniones, quas explosas & extirpatas relinquit, ueram ad istum modum profecutus est, dicens: Certum est gigni in insulis Septentrionalis Oceani, & à Germanis appellari glessum, itaq; & à nostris unam insularum ob id Glessariam appellatam, Germanico Cæsare ibi classibus rem gerente, Austraiam à barbaris dictam. Nascitur autem, defluente medulla pinei generis arboribus, ut gummi in cerasis, resina pineis, erumpit humoris abundantia, densatur rigore, uel tepore autumnali, quum intumescens æstus rapuit ex insulis certe in littora expellitur, ita uolubile, ut pendere uideatur, atq; considerare in uado, quod arboris succum esse prisca nostri credidere, ob id succinum appellant, hæcenus Plinius. Cuius uerba uera esse hodie cognoscimus, quum in mare Germanico Baltheo dicto, electrum siue succinū ex quo preculæ siue coronæ sunt, colligatur & nusquam alibi: quod uero gummi arboris pineæ simile sit, ipse in attritu pineus odor attestatur, imò qui è Dantisco urbe libera apud Germanos, nobiscum uersati sunt, tanquam de re conspecta iudicium suum ferebant, nec in re aliqua à Plinio dissidebant. Nascitur enim electrum, liquidum tanquam pini resina, quod quum museum fluit, formicas, muscas, paleas, & alia rapit, quæ omnia postea in eo densato, uidentur, ut Martialis hoc disticho complexus est.

Quum Phaëthontea formica uagatur in umbra,
Implicuit tenuem succina gutta feram.

Vario porro colore electrum reperitur, quod ad se festucas & paleas trahit, uelut magnes ferrum. Ex hoc enim electro pastilli olim pro sistenda sanguinis fluxione Græci parabant, quos Arabes quoq; sub nomine caraber pro eodem effectū construunt, & in officinis hodiernis repositi habentur. Valet autem flauum electrum ad multa, nam pueris pro amuleto contra fascinationes appenditur, Contra dysuriam quoq; bibitur. Album uero cum aqua stillata è raphano nephritim curat ebibitum, nec minus cordis tremori, & orthopnoæ prodest: nam inspersum rhagadibus, dolorem & prurimum præsentī auxilio mitigare traditur, Cæterum lapis lyncis offi-

*Lapis lyncis,
electri
species est.*

cinis hodie sic nominatus, electri species quædam est, quam lyncuriū, siue pterygophorum, id est plumas trahentem, Græci appellant, non uero uirina lyncis est, uelut pharmacopolæ dicunt lupi ceruarij concreta, ut recte ad modum Dioscorides libro 2, capite de urina aperuit.

DE MACERE.

Græce, ^{μακρῆς} Latine, macer, macis, cortex nucis moschatae: Hispanice, macias, macas: Italice macis: Germanice, **Macis/oder Muscatblüet.**

Enarratio. 101.

NON approbo illorum iudicium, qui macerem à mace officinarum diuersum esse statuunt, quum re uera, antiquorum macer, macis nostra sit: cortex scilicet subruffus, crassus, & in gustu astringens, qui ex India ad nos adfertur, quem Galenus intelligens, clarius de eo lib. 7. Simplicium, ita prodidit, dicens: macer cortex est, qui ex India aduehitur, gustu multum acerbulo cum leuicula quadam acrimonia odorata, constat autem ex mixta essentia pleraque terrena frigida, paucula uero calida, & tenulum partium, itaque ualenter desiccatur, astringitque: ob idque coeliacis & dysentericis medicamentis miscetur, in tertio exiccantium consistens ordine: in caloris frigorisque discrimine, neutrum insigniter præstans. Iis enim Galeni uerbis facile quis nisi contumax sit, dicet, Galenum, nostrum macem descripsisse, quum corticem esse dicat, ex India aduectum, et inter aromata habitum, quæ omnia huic re spondent. At hodie multi rerum nouitate gaudentes, omnia in dubium trahunt, affirmantes, omnia fere officinarum medicamenta, antiquis incognita fuisse, id quod olim Lud. Viues Valentinus uir sane doctus, mecum querebatur, quum tamen paucissima hodie habentur, de quibus præsci mentionem non fecerint: fatendum tamen est, quod antiqui de macere tanquam de re obscura, & non satis illis cognita locuti sunt, quod mea sententia, magis temporum angustijs, quam illorum ignorationi tribuendum reor, quod factum est, ut Plinius libro uigesimo secundo, capite octauo, tanquam de re sibi incomperta, ut ipse quoque fatetur, dicat: Macerem corticem rubentem magnæ radice, nomine arboris suæ esse, qui ex India aduehebatur. Non uerunt enim omnes macerem, sed unde colligebatur, aut ex qua re extrahebatur ignorarunt, imò non diu est exactè huius rei uera habita cognitio, quum ante repertum pomum, & ut ita dicam excorticatum, ex quo macis extrahuntur, multa & falsa de mace circumferebantur. Qui igitur deinceps ueram macis historiam tenere desiderat, aures præstet, quum de re no-

Macer ☞
macis idē.

Hodie omnia fere in dubium trahuntur.

Macis
quid sit.

bis millies cōspecta sententiam feramus. Est enim pomum, quod non diu ex India ad nos saccharo confectum deferri coepit, magnitudine qua pomū Persicum, rotundum, obscuris quibusdam lineis intersectum, nam color illi Persici quoque inesse uidetur. Huius autem pomi caro suauissima ac gustui gratissima est, & cordialis: & ea de causa, eius libra quatuor uenditur aureis ducatis, post excorticatum autem pomum, prope centrum, cortex quidam cancellatus ruffus apparet, os non exacte tegens, qui cortex, macis siue Gregorum macer est, crassus, adstringens, suauis, stomacho & cerebro conducibilis, qui non exacte calidus, inter nobilia aromata connumeratur. Nam os subtus corticē istum apparens, nucleum intus habet, qui moschata nux dicitur, tabernis, & pigmentarijs familiarissima ad modū aromatica, quæ & ipsa, capiti utilis et stomachalis est, matrici amica: quam Hermolaus Barbarus & post eum Manardus, alijque uiri doctissimi, nucem myristicam appellari contendebant, quam uero bene, iudicent lectores, quum nomē hoc glandi unguentariæ ex directo respondeat, quam Græci *βάλανον μυρισκινόν* sua uoce appellant, ut lib. 4. uidere licebit.

Nux moschata.
Hermolaus Barbarus & Manardus saluntur.

DE VLMO.

Græce, *υλμος*: Latine, *ulmus*: Hispanice, *ulmo*: Italice, *olmo*: Gallice, *ulmo*: Germanice, *Küstholz* / *Ulmerbaum*.

Enarratio 102.

VLMS hæc illa arbor est, quæ uiridis facile ceditur, sicca uero ualde difficulter: Cuius Plinius quatuor enumerat genera, libro decimosexto capite decimosextimo, Columella duo tantum, quæ Italiæ familiarissima sunt, & uitibus sustentandis accommodatissima. Inueniuntur enim in ulmo uesiculæ quædam in quibus gummi, ceu lentus ac glutinosus humor quidam reperitur, ex quo culices, proprie cniipedes dicti, generantur. Valet enim gummi ulmi, ac præsentissimum remedium est puerorum rupturis, modo sub brachiali, ligatura dicta, ut decet, apponatur. De ulmi uero uiribus, ita Galenus, libro octauo de Facult. simpl. medic. inquit. Ulmi folijs quandoque recens uulnus conglutinauimus, confidentes astringentem simul & abstergentem inesse eis facultatem. Cæterum cortex magis amarus est, astringentiorque magis: itaque cum aceto & lepras sanat, quod si uiridis circumligetur uulneribus, ea glutinare potest. Radices etiam eandem uim obtinent, quarum decocto, sunt qui perfundant fracturas, quæ callo obduci desyderant.

Cniipes in ulmo.

DE LIGNORVM CARIE.

Græce, *σάτω πόρος ξύλων*: Latine, *lignorum caries*: Hispanice, *car*

coma demadera, caruncho de legno: *Italice, tarlatura di legno:*
Germanice, Wurmmeel.

Enarratio 103.

HODIE quoque ad ea quæ Dioscorides commendat, lignorum carie medici utuntur, præsertim pro ulceribus abstergendis. Consonum tamen esset, si Guaiaci ligni cariem haberemus, ea in purgandis morbi Gallici ulceribus uti: unde Galenus hæc animaduertens, inquit libro octauo simpl. caries lignorum, & maxime quæ particeps est astrictiōnis, uelut ulmus, ex purgat, impletque ulcera humida.

DE HARVNDINE.

Græce, x. ἄρ. α. ἄρ. α. Latine, calamus, harundo: Hispanice, canas:
Italice, canna: Gallice, canne: Germanicæ, Ror.

Enarratio 104.

HARVNDINIS, quinque tantum genera, ut communiora, & usui hominum magis euenientia, Dioscorides in præsentī enumerat, quamquam Plinius libro decimosexto capite 36. & lib. 24. ca. 11. illius uiginti nouem potius assignet, ubi ut capite de calamo aromatico adnotauimus, Plinius inquit, harundinis omne genus, circa radicem efficacius esse, quod dictum ad memoriam reuocatum uelim, propter illos, qui contumaciter admodum contendunt, quod calamus aromaticus, non radix, sed harundo esse debet, ex quibus, unus mihi nominandus uenit, Mathiolus Senensis in suo Dioscoride Hetruscè loquente. Primum itaque genus à Dioscoride descriptum, nastos dicitur: harundo scilicet enodis, solida, concreta, & leuis, ex qua Syriaci & multi alij sagittas parant. Nascitur enim ut testatur Plinius, & nos ipsi proprijs uidimus oculis, in rheno flumine Bononiensi. Secundum uero genus, comparatione ad primum foemina dicitur, pro tibijs parandis commodatissima. Tertium autem fistulare dicitur, harundo scilicet, ex qua optimi parantur calami, de characteribus pingendis seruiētes, quibus hodie uiri literati utuntur. Reperitur enim uarijs in locis, tum apud Hispanos, tum etiam apud Italos, præcipuè apud Fauentinos, circa eam uallem quam Ammonis appellant. Quartum quoque genus non minus notum est, quod Cyprium, uel harundo Cypria dicitur. Quintum uallaris harundo est, communis: quæ ideo uallaris uel sepicularis nominatur, quia uallis sepibusque utilis est, quin etiam, ex ea pedamenta pro erigendis à terra uitis, multis in locis parantur, hanc Theophrastus cap. 12. libri quarti de Historia plantarum, crassam & ualidam, utpote uallatoriam desiderat: Dio-

Harundinis omne genus circa radicem efficacius est. Mathiolus in calamo aromatico errat.

Textus
 Dioscori-
 ridis cor-
 ruptus.
 Harundi-
 nis & fili-
 cis inimici-
 tia.
 Asparago-
 rum cum
 harundine
 amicitia.
 Adarcha.
 Plinius er-
 rat.
 Colenucius
 errat.
 Pandulphi
 Colenucij
 laus.
 Radix cin-
 narum.
 Andreas
 Vesalius
 doctissi-
 med.

scorides uero in presenti potius gracilem commendat, unde hic apud Dio-
 scoridem mendam subesse crediderim, quum reuera pro texendis sepibus
 erigendisq; pergolis, ac apparandis baculis, crassior & ualidior, melior est.
 Harundo omnium consensu, inimica filici est, & contra: At asparagis om-
 nino amica, adeo ut perbelle asparagi ad radices harundinum facti crescant.
 Plinius inter harundinis genera, adarcham etiam connumerat, quum ta-
 men reuera, adarcha harundo non sit, sed potius gelata quaedam salugo
 harundinibus adhærens, ut ex ipso Plinio cap. 10. comprehendi potest, &
 Dioscorides lib. 5. cap. 91. prius docuit, proinde Plinium hac in re errasse,
 notum est, quocirca consultius mea sententia Colenucius fecisset, si hunc Pl-
 nij errorem admisisset, quam dum illum defendere cupit, in tam scedum er-
 rorem incidere, ut belle in illum, uulgatum illud carmen possit quadrare,
 Incidit in Scyllam: nam & duas esse adarchas nugatur, quarum à Dioscori-
 de aut Galeno, diligentissimis alioquin harum rerum scrutatoribus, men-
 tionem factam nunquam legimus, sed nos Colenucium uirum alioqui in-
 signi eruditione præstantem ad suos iurisconsultos relegamus. Sed iam ha-
 rundinis generibus zucarum ferentem harundinem addamus, aspectu
 uallari similem, sed solidam, concretam, succosam, & minime fistularem.
 Non minus quoq; harundinibus adiungendæ sunt radices hodie è Cinna-
 rum regione ab Indis aduectæ, quas contra morbum Gallicum ualere, om-
 nes dicunt, & illis contra podagram Carolus Quintus Imperator, autho-
 ritatem dedit, de quarum uiribus prostat libellus ubiq; uenalis, per doctis-
 simum Andream Vesalium Bruxellensem conscriptus: tibi uero lector ca-
 put de ebena legere ne pigeat. At de harundinū facultatibus ita tradit Gal-
 libro septimo de Facul. simpl. medic. Calami phragmitis radix, cum bul-
 bis, aculeos, sagittasq; infixas extrahere ex alto traditur; crenim abstergen-
 tem minimeq; acrem facultatem sortitur, quemadmodum & ipsa folia, cor-
 tex uero combustus, admodum tenuium partium, & digerentis facultatis
 efficitur cum nonnulla absterfione, ut exiccet, & calfaciat, tertio quodam-
 modo ordine, cæterum eius flos est uirandus: nam si in aures incidat, adeo
 tenaciter hærens affigitur, ut auelli non possit, auditumq; uitiet.

DE PAPHYRO.

Græce, *πάπυρος*. Latine, *papyrus*: Vulgo, *papiro*.

Enarratio 105.

Papyrus.

PAPHYRVS, Alexandri Magni uictoria, ut Plinius refert libro deci-
 motertio capite undecimo, ex Varronis mente, ad chartarum usum inuen-
 ta fuit, quum antea palmarum folijs, atq; arborum libris uterentur, cui

studia bonarum artium multum debent, atq; magis quam chartæ usu, maxime humanitas uitæ constet, & memoria. Præsens tamen papyrus, in Aegypti plaudibus nascitur præcipuè illis, quibus aqua duos cubitos non excedit, crassitudine brachiali, & illa quidem triangulari, altitudine uero decem cubitotum, cuius interna pars pro parandis chartis olim seruebat, nõ minus quam hodie uetusti disruptiq; panni linei, ex quibus quoq; paratæ chartæ ad prioris imitationem papyrus nominatur. Huius porro Aegyptiæ papyri genus, iuncus quidam est, qui ex India, senum & debiliu hominum sustinendi gratia adfertur. Papyri uires prosequitur Galenus libro octauo de Facultatibus simplicium medicamentorum: papyrus, oxycrato uinoue macerata, recentia ulcera glutinat, maxime in circulum circumposita, ut materia sanantia medicamina excipiens: at ubi uista fuerit, medicamen exicatorium existit, ut chartæ combustæ cinis, hoc tamen cinis papyri est infirmior.

Iuncus papyri genus.

DE TAMARICE.

Græce, ^{uypina}: Latine, myrice, tamarix, tamariscus: Hispanice, eltarai, tamargueira, thamariz: Italice, tamarigio: Gallice, bruiere: Germanice, Tamarischken.

Enarratio. 106.

MYRICA, à Græcis quondam in maximo habita honore, arbor à nobis tamarix, seu tamariscus, dicta est, ut Plinius quoq; fatetur libro decimo tertio, capite uigesimo primo sub his uerbis: myricen, & Italia fert, quam alij tamaricem uocant. Hæc uero rei rusticæ uulgo nota arbor est, folio cupressi, fructu uero gallæ, quanquam alicubi sterilis proueniat, quæ præcipuè apud auriferum fluuium, quem nos Tagum appellamus, nascitur, licet quoq; multis alijs in locis humidis prospere proueniat, coma perpetua, non minus quam alijs uarijs euenit arboribus, ut abieti, pinastro, iunipero, cedro, terebintho, buxo, ilici, aquifolio, suberi, taxo, unedoni, oleæ, et alijs. Ex huius uero arboris ligno, lienosis calices fiunt potorij, quos uniuersus medicorū chorus maxime laudat, tum Dioscorides, Plinius, Columella, Auicenna, & alij sexcenti. Est enim tamarix, medicina lienosis dicata, præcipuè radix et ipsius coma, nam ligni cinis, ut Serapio testatur mirifice omnia exiccat ulcera, quin etiam ea quæ ab ignis uisione proueniunt prospere sanat. Qua de causa linimētis contra morbum Gallicum paratis, optimo consilio miscetur. Imò ut inquit Alkanzi duæ mulieres, lepra affectæ id est Grego rum elephātiāsi, ad sanitatē restitute fuerūt, assiduo potu decoctionis tamaricis cū uua passa apparatus, unde mihi in animū subit credere, quod omnes

Tamarix,

Arbores perpetua coma uigetes.

Tamaricis uires.

effectus, quos Guaiacum lignum efficit, tamarix efficere poterit, præsertim si eo uictus ordine & successu, quo Guaiacum præbetur, concedatur: de cuius uiribus Galenus libro 7. de Facul. simpl. medic. inquit: Tamarix abstergit & incidentis est facultatis, absq; perspicua desiccatione, habet uero etiam astrictionem nonnullam, igitur cum aceto decocta prodest Ileni indurato, sanat etiam dentium dolores, fructus & cortex non paucam possident astrictionem, at cinis myricæ, admodum desiccatoriæ facultatis est, plurimam habens abstergendi uim, astringendi pauxillam.

DE ERICA.

Græce, ^{ερίκη}: Latine erice, erica: Hispanice, Lusitanice, queiro: Theutonice, Heyd. Gallice, briere.

Enarratio 107.

IN inuenienda erica, multi decipiuntur, credentes utiq; fruticem ubiq; obuium, ericem esse, ex quo scopas, pro uerrendis areis frumenti, & uuarū, rura parant, est enim frutex iste bicubitali altitudine nascens, ab una radice multas uirgas, & illas quidem digitalis crassitudinis mittens: qua de causa, ex illis instrumenta aucupandis auiculis ubiq; parantur, nam folium roris marini, in acutum tendens illi est, flores uero ex albo rufescentes. Porro, radix magna, prædura, fortis, cōspicitur, carbonibus apertissima materia. Vocant enim Hispani, ex ista radice paratos carbones, carbones à brefo. Nasitur enim frutex hic in uniuersa Hispania, quem Lusitani nostri, urgueiram appellant, non minus quoq; uarijs alijs in locis nascitur, præcipuè in Italia apud Hetruscos, Parauinos, Fauentinos, Bononienses, ac Anconitanos, quem Hermolaius Barbarus, Marcellus Virgilius, ac alij plures, ericem esse autamarunt, sed reuera non sine errore, quum erica bis in anno floreat, frutex uero hic semel tantum. Est igitur erica planta fruticosa, tamaricis effigiem referens, ut tradit Plinius libro 24. capite 9. dicens, ericem Græci uocant fruticem non multum à myricæ differentem, colore roris marini & pene folio, & ut refert Theophrastus bis in anno floret, cuius floribus apes maxime oblectantur, & inde mel ericetum dictum, non adeo tamen bonum cōficiunt Reperitur autem planta hæc frequens apud Hispanos, quam Lusitani nostri sua uoce queirum uocant: in Italia uero eam nasci dubito, quū hucusq; nullus illam mihi monstrare ualuit. Scholiastes quidam Nicandri interpres hallucinatus est, quum ericem, hederæ folia habere tradat. Ne tamen ordinem prætermittamus, Galenum de erice audiamus, qui libro 6. de Facul. simpl. medi. ita scribit: erice digerendi per halitum facultatem obtinet, flore eius potissimum ac folijs utendum.

Erica Her.
Barb. &
Mar. Virg.
nō nouerunt.
Erica
quid.
Vera Erica.
Nicandri
interpres
errat.

DE ACACALI.

Græce, ἀκκαλίς: Latine, acacalis: Lusitanice, camarinhas.

Enarratio 108.

ACACALIS, ab Acacali Minois regis filia est dicta, quæ ab Apolline uiciata fuit, ut de ea Apollonius poeta in Argonauticis cecinit. Est uero acacalis planta, fructum ferens, album, rotundum, paruis margaritis persimilem, quem Lusitani nostri, sua uoce camarinham appellant: nec enim crederem fructum istum, in Europa uniuersa, præterquam apud Olyssiponam crescere. Est enim planta hæc, ubi prædictus fructus nascitur, media inter myricem & ericem: qua de causa Dioscorides prudentissime quædam de myrice & erice sermonem fecisset, de hac illico caput sequens constituit. Est porro fructus iste, ut obiter hoc attingamus, esui gratus, quo mulieres & effrenati pueri in cibo frequenter utuntur. In Aegypto uero nasci prospere Dioscorides testatur. At ubi Galenus de acacali locutus fuerit, aut sub quo nomine ignoramus: Paulus tamen sub propria dictione de acacali sic inquit: Acacalis fruticis in Aegypto nascentis fructus est, cuius dilutū collyrijs claritati oculorum efficacibus miscetur: Verum Cacalia herba longe alia est, quãquam Plinius illi quoque fructum margaritis simillimum inesse dicat, ut quarto libro uidere est.

*Gal. acacalis non mentio-
ninit.
Cacalia herba,*

DE RHAMNO.

Græce, ῥάμνος: Latine, rhamnus: Hispanice, Lusitanice, scambrones: Italice, marrucha: Germanice, Stechdom/Grenssel beerbaum/oder grosselberbaum.

Enarratio. 109.

RHAMNUM tam album, quam nigrum, & in Hispania & Italia prospere crescere animaduerto, qui sepium ornamentum sunt, præsertim albus, cuius spinæ oxyacanthæ sunt similes, folia uero crassa, pinguis, oblonga, oliuque magnitudine. Nam niger, ut testatur Dioscorides ramos cubitorum fere quinque in longitudine emittit, quibus spinæ insunt quoque: sed infirmiores prioribus, porro fructus follicularis est, tenuis, candidus, rotundus, similis uerticillo, in cuius medio ne scio quid nigri conspicitur, ut Pisauri prope mare adnotauimus. Caterum errant Dioscoridis interpretes, qui huic textui addunt, rhamnum appellari leucacantham, id est, albam spinam, uel spinam cerualem, quum proculdubio additicia uerba, minime uero germanant.

*Rhamnus albus & niger.
Dioscoridis interpretes errant.*

Ruellius er
rat.

Ruellius ta
xatur.

na illa sunt, quibus instructus Ruellius Gallus hallucinatus proculdubio est, quum spinam cerualem, quam Hispani aluarem: Itali uero merlam, uel ceruinam, Galli autem burgam uel neprum appellant, rhamnum esse putauerit: quum re uera, cerualis hæc spina, nulli rhamni generi respondeat, nam folia lata fere piri habet, fructum uero nigrum, ligustri baccæ effigie, quo pictores pro conficiendo perfectissimo uiridi quodam colore utitur, ut libere fateri est, Ruellium hac in parte hallucinatum esse, Nō minus profecto inaduertenter Ruellius hac in parte Theophrastum adducit, quū que Theophrastus paliuri semini tribuit, ille ad rhamni semen refert; sed in hoc lapsus facilis deprehenditur, quia postquam Theophrastus de rhamno uerba fecisset, de paliuro loqui cœpit, & que paliuro cōueniebant, Ruellius non paliuro sed rhamno potius conuenire putauit, quanta uero negligentia aut errore, quicumque Theophrastum legerit facile deprehendet. Plinius uero ne illum prætereamus, libro 24. capite. 14. Rhamnum inter rubi genera collocat, ut studioso notū erit. At Galenus libro octauo de Facult. simpl. medic. de rhamno ita tradit: Rhamnus desiccatur & digeritur excessu secundo, refrigeratur in primo completo, aut secundo incipiente: proinde herpetes sanat, & erysipelata non magnopere calida. Cæterum ad hæc teneris utendum est folijs.

DE HALIMO:

Græce, ἅλιμος: Latine, halimus: Hispanice: Lusitanice, salguadeiras: Gallice blanceputa.

Enarratio. 110.

Halimus a
pud Salmā
ticenses.

HALIMVS frutex rhamno similis est, absque tamen spinis, cuius folia oliuæ sunt, molliora tamen, & candidiora, qui in sepibus, & potissimum maritimis locis crescens, ex se cauliculos profert, in cibo instar oleris laudatos. Nascitur enim Salamancę prope ædem diuæ Marię à Veiga, in cuius turta Portugaleses scholastici sunt: sed caueant ipsi, ne rhamnum illic nascentem, & hortus circumuallentem, me intellexisse putent. Hanc Mauri sua uoce, apud Chairum Ægypti urbem opulentissimã, uidentes, clamant, molochia. Molochia, ut Serapio quoque nouit, raro tamen apud nostrates in cibi usum uenit, quum uarijs & melioribus abundemus oleribus, apte tamen à sapore suo salso Lusitani, halimum salgadeiras appellitant, uelut Aetius halm yrum ob eandem scilicet falsuginem. Admonendus porro lector in præsentia à me est, ne uerbis Dioscoridis ductus, in errorem incidat, credens Albucum, halimum esse, quum reuera, Albucus asphodelus sit ha-

stula regia dicta. De halimo uero Apud Galenum, absq; aspiratione, libro 6. de Facultatibus simplicium medicamentorum ita legitur: Semen, & lac simul hæc planta gignit: etq; gustus acris & substringentis, ex quibus constat ipsam esse dissimilarem: maior tamen pars eius temperate est calida, cum humiditate inconfecta, & leuiter flatuosa.

DE PALIVRO.

Græce, παλιυρο: Latine, paliurus, agrifolium: Hispanice, azabo: Lusitanice, aziuinho: Germanice, Melbeer.

Enarratio. iii.

NVL LVM in medicina est periculum maius, quam grauissimorum authorum dissensiones, quorum præsertim autoritatibus fidem habemus, quum ex eis non nisi quæstiones, altercationes, atq; inde errores oriuntur, quo malo nullum maius in hac arte excogitari potest, quod Plinius noscens, libro 29. capite primo, dixit: Quum sit periculum in nullo mendacio maius. Nec enim hæc absq; ratione in medium attulimus, quum Agathocles paliurum in Alexandria nasci tradat, ulmi atq; pinus amplitudine, folio uiridi, rotundo, molli, ramis frequentibus, prælongis, in quibus fructus oliuis per similes, bis in anno conspicitur, qui & crudus & uiridis manditur, quum uero exiccatur, ex eo uarina paratur, quæ sic in puluere, nec aqua uel alia re subacta, comeditur. Theophrastus uero, ut nostis, grauissimus author, paliurum fruticem describit in siliquis semen ferentem ut apud illum quiuis uidere potest libro 3. de Historia plantarum capite 17. Plinius quoq; non minus aliter paliurum depingit, libro 13. capite 19. dicens: Cyrenaica regio loton suæ postponit paliuro, fruticosior hæc fructuq; magis rubes, cuius nucleus non simul manditur, iucundus per se, atq; suauior è uino, quin & uina succo suo commendans. Hæc ille: quæ ut percipitis ab alijs multum absunt. Dioscorides porro, ut de re passim obuia, eius exactam prætermisit historiam, ut tamen coniecturis assequi possumus, hic idem paliurus Dioscoridis, cum eo à Plinio descripto est, quem Theophrastus lib. 4. de Historia plantarum eiusdem numeri capite, prius descripsit, & cum Afrum paliurum uocant. Trahunt autem in hanc me sententiam Plinij uerba, libri uigesimali quarti capite 13. ubi paliuri uires prosequitur: quæ fere cum Dioscoride ita habent: Paliurus quoq; spinæ genus est, semen eius Afri zuram uocant, contra scorpiones efficacissimum remedium, item calculosis, & tussi, folia astrictoriam uim habent, radix discutit panos, collectiones, uomicas, urinas trahit pota. Decoctum eius potum in uino aluum fistit: serpen-

De paliuro uaria sententia.

Dioscoridis & Plinij paliurus idem.

tibus aduersatur. Radix præcipue datur in uino, & cætera. Quæ omnia cū
 ſiſ quæ Dioſcorides ſuo tribuit paliuro conueniunt, Sed qualis hodie pali-
 liurus frutex ſit, aut ſub quo nomine in officinis habeatur, ne quis de no-
 ſtra queratur diligētia, dicamus. Eſt igitur paliurus frutex, folia habens lau-
 ri, latiora tamen, craſſa, criſpa, & per circuitum ſpinis armata, cuius rami
 facile plicantur, colore uiridi: ſi enim fructum fert rubrum colore, magni-
 tudine, qua cedri fructus conſpicitur, uocant uero fruticē iſtum rei ruſticę
 ſcriptōres agrifolium, non uero aquifolium, nam agrifolium de quo à no-
 bis mentio ſit, frutici coccum id eſt granum ferenti, ſimile eſt, quo Anthuer-
 pienſes monachi ſectæ Franciſcanæ hortum ſuum quem habent excultiſi-
 ſimum ſepiunt, & illius radicibus uiſcum pro irreticendis auiculis paratur.
 De quo Galenus libro octauo de Facul. ſimpl. medic. ita tradit: paliuri fo-
 lia & radix adeo perſpicue aſtringunt, ut fluxum uentris cohibeant, adeoq;
 digerunt, ut mitiora phymata curent. At fructus tantam incidendi uim
 poſſidet, ut calculos ueſicæ comminuat, & peſtoris pulmonisq; excretioni
 bus auxilietur.

DE OXYACANTHA.

Græce, *ὀξύανθα*: Latine, *oxyacantha*, *acuta ſpina*: *Hiſpani-*
ce: Luſitanice, pirlitero piliriteros: Italice, bagaia, amperlo, pa-
ne de orſo, barazzo bianco.

Enarratio. 112.

Oxyacanth,
 tha.

QUI de oxyacantha hucusq; ſermonem fecere, omnes uno ore fruticem
 berberos ferentem eſſe crediderunt, ſed mea ſententia non ſine ingenti ne-
 dicam pudendo errore, Quum oxyacantha ut teſtatur Dioſcorides, arbor
 agreſti pyro ſimilis ſit, minor tamen, ac magis ſpinofa, quæ fructum myr-
 ti baccis æqualem fert, confertum, rubentem, fragilem, nucleum intus ha-
 bentem, quin & radices in profundum descendentes, & illas quidem mul-
 ti fidas, quæ omnia, ſiquis animaduertit, inueniet oxyacantham tantum
 abeſſe à berberos ferente fruticem, quantum ficus à pinu, hoc magis, ſi fo-
 lia à Dioſcoride prætermiſſa, quæ oxyacanthæ inſunt deſcripſerimus. Nā
 primo oxyacantha, id eſt acuta ſpina, arbor pyro agreſti ſimilis eſt: berbe-
 rorū uero frutex raro uel nunquam in arborem alcendit: Item pyrus agre-
 ſtis à radicibus multifidis in trunco quodam craſſo & alto creſcit, adeo ut
 in arborem iuſtæ magnitudinis deueniat, frutex tamen berberorum, cu-
 ius infinita prope dixerim copia paſſim uidetur, nullum notatu dignum à

radicibus emittit truncum, sed potius uirgas spinosas ad summum pollicaris crassitudinis, quæ nec altitudine humanam excedunt staturam. Quibus addimus, quod cortex pyri agrestis cum quadam subruffedine nigricat, in æqualis, crassa, & squammosa: Quæ uero berberorum frutici hæret, inter spinas suas, lucida, & subtilis albicat, si tamen parum excoriari contingat, luteum colorem, qualem inesse arbori mali granati uidemus, repræsentat: nō minus quoque in spinis magna interest differentia, quum in pyro agresti spinæ, ut in pruno conspiciuntur, in berberorum uero frutice, trinæ enascuntur, duæ à latere, una uero in medio. Iis adiungendum, quod fructus acutæ spinæ, magnitudine myrti est, rubens, intus nucleum habens, qui ueluti cerasum pendet: fruticis uero berberorum fructus, grani tritici figuram imitatur, parum tamen maior, rubens, mali punici granum referens, in ramis ordinatim pendens, uelut uua in botris. Sed hæc omnia clariora reddentur, si modo folia quæ oxyacanthæ insunt ex Dioscoride & Theophrasto patefecerimus. Sunt ergo ut paucis dicam, folia acutæ spinæ, apud folijs similia, quæ ita esse, ex Dioscoride elicitur, capite de mespilo, dicente: Arbor mespilus est, aroniam aliqui appellant, aculeatam oxyacanthæ folijs: legitur enim in nonnullis exemplaribus sed falso, pixacanthæ, id est buxæ spinæ folijs, ut ex Theophrasto facile deprehenditur, qui duodecimo capite libri tertij de Plantarum historia, mespili arborem folia, ut apud diuisa habere tradit, quæ hodie ita esse deprehendimus, non quidem in uulgaris arbore, mespila uulgaria & communia hodie ferente, sed in ea potissimum, de qua Dioscorides in eo capite primo disserit, cuius fructum antiqui aroniam appellabant, & hodie Pisaureses & Neapolitani apud quos proceres crescit, ad antiqui nominis imitationem, azarolum uocant, potissimum scilicet paruum, rubrum, quanquam & album à nobis uisum sit, ossicula tria intra se habens, unde tricoccum, quasi trium granorum, dictum est: Saporem suauem, ad acidum tendente, ob quem à multis maxime expetitur, ex his igitur deprehendes, oxyacanthæ apud folia habere debere, quum eadem cum mespilo similia habeat, unde manifeste cognoscitur, quod frutex berberorum non est oxyacantha, quum non apud sed potius mali punici fere folia habeat. Sed quum hucusque quid nō sit oxyacantha diximus, deinceps consonum erit disserere, quid sit. Est igitur, ut breuiter dicamus oxyacantha, arbor quam uniuersa Hispania sua uoce piltriteriū appellat, Etrusci uero begaiam, alij autē amperlū, uel urfi panē nominant, arbor pyro agresti figura cum truncum ramis & floribus persimilis: nam flores albi sunt, folia uero, ut diximus apud, fructum porro quem arbor hæc emittit, rubrum conspiciamus, intra se nucleum piperis grani magnitudine habentē, qui fructus maturus

Folia oxyacanthæ quæ lia sunt.

Azarolum fructus.

Oxyacantha quid.

quum est, & tangi contingat facile excoriatur, et à pueris audivissime comeditur, & in nonnullis regionibus perpetuus arbori tenaciter hæret, ut in Lusitania plerumque observavi, & Hebræi huius mentionem reddunt: quia hæc ipsa arbor, ab illis rubus creditur ille, quem uiderat Moyses in flammâ conuersum & sine noxa obumbrantem, ex quo Deus illi locutus, & calampodia ut exeret iussit, quia in terra sancta erat. Dicunt igitur illi, ob illam dignitatem, perpetuum arbori huic fructum esse. Est igitur ut paucis remperstringamus, oxyacantha, acuta spina dicta, non uero acida, arbor hæc pyro agresti similis, quam nonnulli inter rubi genera collocant, de qua Galenus libro octauo de Facul. simpl. med. ita loquitur: ut specie, sic facultate hæc arbor pyro syluestri est similis: cæterum pyri syluestris fructus prorsus acerbus est: oxyacanthæ uero, & tenuium est partium, & non nihil incisorium sortitur, estque rubens & rarus, qui quidem affectus omnes fluxionum cohibet. Cæterum acutæ spinæ frutex humilis quidam folio & spinis reperitur similis, qui in uniuersa Hispania, quod sciam, fructum non emittit, secus uero in Germania, Gallia, & uniuersa Italia, quum fructum ferat uuis immaturis similem, & illum quidem acerbum culinæ, agrestæ uice communissimum, ueris præcipue & æstatis temporibus, in quibus iurulentæ carnes pisces uero condiuntur, & à prægnantibus quoque maxime appetitur, quem alij uuam crispinam, alij uuam spinam, alij uero uuam marinam appellant, ardentissimis autem febribus laborantibus magno datur iuamento, quem prisce prætermisere, nec de illo uerbum aliquod fecere. Iam uero quia de berberos ferente frutice locuti sumus, illamque non oxyacantham id est acutam spinam esse probauimus, non ab re erit, ut de illa uerba faciamus, quum & ab antiquis fructus iste prætermisus quoque fuerit. Est igitur berberorum frutex planta tricubitali ad summum altitudine crescens, multas à radice uirgas producens, digitalis crassitudinis, in quibus spinæ multæ uidentur, & illæ quidem trino ordine consistæ, duæ à latere, una uero in medio: nã huius radices luteæ sunt, nec minus quam ipsius flores racemosi, qui Maij tempore odorati erumpunt, porro folia ueluti mali punici conspiciuntur, fert igitur frutex hic, fructum rubrum, grano tritici maiorem, intra se oblonga duo granula, plana mutuo nexu coniuncta, continentem: ex quo fructu, succus extrahitur, quem officinæ berberorum uinum appellant, uino malorum punicorum acidorum acerbius, qua de causa ardentissimis in febribus contra sitim, cum iulepo rosaceo, aut uiolaceo potissimum propinatur, non minus biliosum uomitum coercet, & stomachicum fluxum restringit, frigidis uero stomachis nocet, & pectoris angustijs inimicum est. Proximum quoque erit citare hic, fruticem illum, ribes se

Vua crispina, uua spinina, uua marina idem.

Berberorum frutex.

Ribes.

rentem, quum de illo quoque antiqui nullam fecerint mentionem, antiquos quum dico, uelim intelligatis Hippocratem, Theophrastum, Dioscoridē, Galenum, Oribasium, Paulum, Aëtium, Catonem, Varronem, Plinium, Palladium, & Columellam. Est igitur ribes ferens futex, folia uitis habens, sepibus intertextendis accommodatissimus, qui fructum rubrum acidum & acerbum parit, ex quo uinum quoque extrahitur, febribus, & calidis ægritudinibus, non minus ac citri aut limonum succus. Conueniens, & ex eo sirupus in officinis, contra capitis destillationes calidas paratus publice habetur, inest enim huic fructui sapor acidus, cum quadam permixtus dulcedine, unde firmiter crederem, hunc ipsum fructum, quem nos ribes appellamus, eundem apud Serapionem, ribes esse, quum eundem saporem Serapio suo tribuit, quem in hoc officinarum gustamus, nec enim in cæteris notis Serapio ab hoc communi quicquam deuiat, proinde nostros ribes, Serapionis quoque esse crediderim.

Medici antiqui.

Nostri ribes sunt iidem cū Serapionis ribibus.

DE CYNOS BATO.

Græce, *κυνος βάτος*: Latine, Cynos batos, sentis canis, rubus canis, canirubus: Hispanice, carca rosál, carca peruna: Lusitanice, sylua macha: Gallice, englenteru: Italice rosaio saluatico: Germanice, *Seldrosfen*.

Enarratio 113.

CYNOS batus Græcis, sentis canis Columellæ est, alijs uero rubus canis, Theodoro Gazæ canirubus, uastissima autem spina hæc est, maximos & oblongos ramos ferens, quam inter uepres & senticeta sepe arborefcere uidemus, foliorosæ, nam flos, rosæ moschatae similatur, cū colore ipso albo, tum folijs rarioribus, qui quū decidunt, fructus pullulat rubens, oblongus, oliuæ similis, intra quem lanuginosa quedam semina clauduntur, qualia in rosarum fructibus uidemus, hunc fructum pueri & mulieres auidissime comedunt, eius lanuginem abijcientes, ex quo seplasiarij Hispaniæ conditum pro sistendo undequumque profluente sanguine parant. At Theophrastus libro tertio de Planctarum historia, capite 18. longe aliter cynosbatum describit, utpote, magnitudine inter fruticem, & arborem granatum, fructu malo punico simili, & subrutilo. Cæterum, quidam cynosbatum, cynorrhodum id est, caninam rosam esse putant, inter quos nominare est Marcellum Virgilium, & Monachos Mesues Antidotarij interpretes, qui uel ex Plinio tantum errare deprehenduntur, libro octauo capite quadragésimo primo, ubi cynorrhodi radicem ad canis rabidi morsum, tanquam

Cynosbatus sentis canis, rubus canis canirubus idem.

Conditum pro sistendo sanguine.

Errat Marcell. Virg. Errant Monachi Me-

sues interpretes. ex oraculo acceptam maxime laudat: libro uero uigesimo quarto capite decimo quarto cynosbati duas describit species, in uniuersum à cynorrhodo differentes, adeo ut manifestum sit cynosrhodum, aliam rem à cynosbato esse, mea tamen sententia, in hac re paruus est lapsus, quum cynosbato à cynosrhodo, in hac tantum differat, quòd cynosbatos nullas habet spongias, cynosrhodos uero habet, imò ut tradit Plinius libro 25. capite 2. cynosrhodus apud antiquos, spongiolæ in ipsius fruticis spinis repertæ dicebantur, ut merito concludere possimus, quòd cynosbatos id est canis rubus, idem cum cynorrhodo, id est canina rosa sit, nec in alio quàm spongiolis dictis, differant: quæ in cynorrhodo dubio procul reperiuntur: seculus autem in cynosbato, de quo Galenus lib. 7. de Facul. simpl. medic. ita differit: Huius fruticis fructus non segniter astrictorius est, folia uero mediocriter, lanugo fructus arteriam uitiat.

Cynosbatos à cynorrhodo differat:

In quibus differant.

DE LIGUSTRO.

Græce, *κύνιστος*: Latine, *cyprus, ligustrum*: Hispanice, *Alfena alhena*: Arabice, *alkana*: Italice, *oliuella, guistrico, oliueta, chambrossene, caparrodano*: Gallice, *du troesne*: Germanice, *Beinhölzlin / Mundholz / Geyßholz / Rheinweyden*.

Enarratio. 114.

Ligustrum quid. QVI Ligustrum, uolubilis speciem quandam esse crediderunt, eam precipue quam passim obuiam uideamus alijs circumligatam herbis, flore albo, campanæ effigie, toto, ut dicitur, aberrant cœlo, quum inter se tantum differant, quantum cancer ab anguilla. Est igitur ligustrum, arbor parua, folijs oliuæ similibus, floribus minutis, candidis, odoratis, racematim cõstitutis, qui Maij mense apparent, postea uero ipsis decidentibus bacce oriuntur primo uirides, in processu uero nigræ fiunt, uuarum modo congestæ, quæ in ruderibus, & sepibus potissimum nascitur, nassis & telleris aptissima: hanc Patauini conastellum, quasi oleastellum dixerint, appellant: quum illi & folio, & fructu similis sit. Nec enim ambigendum est, cyprum, ligustrum esse, quum Plinius libro 12. capite 24. dicat, cyprum arborem Aegypto familiarem, in Italia ligustrum uocari. Proinde Franciscus Massarius Venetus omnino fallitur, quum annotationibus suis, super nonum librũ Plinij, cyprum aliam arborem à ligustro esse contendit. De ligustri uero

Massarius errat.

floribus & ipsius baccis siue uacinijs, cecinit Maro in Bucolico, dicens.

Virgil. in
Bucolicis.

Nonne fuit satus tristes Amaryllidis iras
Atq; superba pati fastidia, non ne Menalcam,
Quam uis ille niger, quamuis tu candidus esses,
O formose puer nimium ne crede colori,
Alba ligustra cadunt, uacinia nigra leguntur.

Nec ijs Vergilianis uerbis, Columella contraria scribit, quum lib. de Re ru-
stica 10. ligustrum non album ut Virgilius, sed nigrum potius appellat, di-
cens, & nigro permixta ligustro balsama, quia Virgilius ad flores, Colu-
mella uero ad maturas eius baccas respexit, quas uacinia Virgilius uocat,
quum puerum admonet, ne suae pulchritudini atq; colori, quamuis can-
dido, nimium confidat, quia cum ætate illum candidum colorem amissu-
rus est, futurus deformis, rugosus, ueluti ligustro euenit, quod flores quum
habeat pulchros, candidos, & odoratos, cito tamen eos perdit, & solum
uacinia permanent, quæ postea nigra & aspectu, non ut flores, grata, sed te-
ra potius pro aucupijs, & inducendis coloribus colliguntur, ut olim apud
Gallos fieri solebat, et hodie apud Italos pro conficiendo atramento scrip-
torio usurpatur. Nec silere in præsentia debeo multorum errorem, qui ad-
diticijs Dioscoridis uerbis seducti uacinia hyacinthos esse interpretantur,
inter quos mihi nominandus uenit Hermolaus Barbarus patritius Vene-
tus, uir alioqui doctissimus, sunt enim uerba adiecta Dioscoridi, apud
quartum librum, capite 61. ubi de hyacintho agit, quæ ita habent: hyacin-
thon Romani uacinium dicunt: quæ uerba in melioribus exemplaribus
non reperiuntur, imò omnia fere nomina in uno quoq; capite comperta
non Dioscoridis esse, sed alicuius qui Dioscoridi gratum facere arbitra-
tur pro re firma & uera mihi persuasum habeo: argumentum enim ut cæte-
ros præteream locos, ex capite de sampsucho desumi potest, hanc nostram
coniecturam confirmans, in quo maioranam uerbum nouum, & à Plinio
non usitatum legimus, uelut in leucoio, uiolam matronalem, ut sexcenta a-
lia præteream capita, in quibus huiuscemodî nomina reperiuntur. Seruius
quoq; grammaticus non minus hanc in rem impegit, quum per uacinia,
uiolas interpretetur, sed Seruio notissimum hoc esse debuerat, quia Virgi-
lius eodem carmine, & uiolas & uacinia, nominet, ait enim: & nigræ uio-
læ sunt, & uacinia nigra. Verum de cypro id est ligustro, ita tradit Gale-
lenus libro septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum. Hu-
ius arboris folia sumaq; germiua habent in se quiddam digerens cū aquea
substantia modice calida, habentq; et astrictionem quandam ex terrena sub-
stantia frigida: itaq; eorum decocto quidam ambusta fouent, nec non igne-

Concilian-
tur Virg.
& Colu-
mella.

Vacinia
non sunt
hyacinthi.
Herm.Bar.
errat.
Nomina in
Diosco.re-
perta non
sunt Dios.

Seruius grā
maticuser-
rat.

Ligustri tē
peratura.

Marcellus
et Ruellius
errant.

os phlegmonas carbunculosq; : nam absq; molestia siccant, sed sponte or-
tis in ore ulceribus, commansa folia commodissima sunt. Hec Galenus. Li-
gustri uero radicibus, hodie Mauri suos inficiunt capillos, uelut equorum
quoq; crines, quod olim quoq; fieri Diosc. tradit, non ut Marc. interpreta-
tur, aut Ruellius, cum succo lanariæ herbæ, sed potius cum succo struthæi
mali, nam pro struthæo, id est malo cotoneo, struthion, id est herbam lana-
riam intellexerunt.

DE PHILLYREA.

Græce, *φιλύρεα*: Latine, *phillyrea*, species ligustri: Hispanice,
otra suerte de albenan: Italice, *una altra oliuella*: forte Ger-
manice, *Satrigel*.

Enarratio. 115.

Dioscori- ERRANT non solum Marcellus Virgilius, Dioscoridis interpres, sed
dis inter- alij piures, qui in præsentî phillyream, tiliam esse interpretantur, quum re
pretas er- uera phillyrea arbor parua ligustro æqualis cum folio tum fructu sit, adeo
rant. ut phillyream ligustri speciem esse constet, nec immerito Dioscorides, quū
Phillyrea li de ligustro egit, de hac quoq; phillyrea ligustri specie, sermonem coniūxit,
gustri spe- sed ij reuera nominis affinitatem secuti, in errorem prolapsi sunt, quum pro
cies est. philyra apud Theophrastum, tiliam significante, phillyream, quæ non ti-
Philyra ue lia, sed potius ligustri species est, tiliam interpretati sunt. Est etiam philyra
ra tilia. apud Theophrastum lib. 3. de Historia plantarum, duorum generum, quæ
Philyra bus folium non oleæ sed hederæ potius est, fructus uero sabaceus. Proinde
duo gene- phillyream a philyra diuersam esse, nemo non uidet. Quibus adde, q; phi-
ra. lyra arbor est procerâ, crassa, & ut inquit Theophrastus capite 10 ad fabri-
cas nauium, arcarum, & cunarum aptissima materia: phillyrea uero fru-
tex potius quam arbor dicenda est, de qua hoc loco Dioscorides pertractat.

DE CISTO.

Græce, *κίστος*: Latine, *cistus*: Hispanice, *Lusitanice*, *cerguacos*:
Italice, *cisto*.

Enarratio. 116.

Cistus à cif-
fo differt.

CISTVS nam cissos hederæ est, cuius inaduertentia Plinius cæcutiuit,
ut Leonicens ad Angelum Politianum eleganti epistola primò indicauit.
Est igitur cistus frutex ramosus in latum se diffundens, qui apud Hispanos
hodie pro abstergēdis uestibus in usu habetur, eumq; Lusitani ad imitatio-
nem antiqui nominis illi dicati, cistharos, aut cissaros corrupte, cerguacos

appellant: reperitur enim & flore albo, & subrutilo, de quo Galenus 7. libro de Facult. simpl. medic. ita tradit: cistus frutex astringens est, folia eius & parua germina trita adeo desiccant astringuntq; ut ulcera glutinare ualeant, sed flores efficaciores sunt, adeo ut cum uino poti dysenterias, uentris imbecillitates, fluxusq; & humiditates persanent, cataplasmatibus ritu illiti, ulcerum putredinosa iuuant, desiccant enim secundo excessu.

DE HYPOCISTIDE.

Græce, ὑποκιστίς, κύτινος: Latine hypocistis, cytinus, barba hircina: Hispanice, Lusitanice, pultegras: Italice, hypociste.

Enarratio 117.

HYPOCISTIS, Barbarorum hypocistidos est, siue barba hircina, Hypocistis. quæ plerumq; ad cisti radices nascitur: herba potius quam frutex, crassa, succosa, quibusdam granis, pineis similibus plena, qua audivissime nonnulli Hypocistidos. uescuntur. Nam tota ipsa herba ad luteum colorem cum quadam albedine tendit: quæ non solum in Hispania, sed uarijs alijs in locis nascitur. Venetia regionibusq; circumuicinis portatur. ex qua succus extrahitur, & ad medicos usus reseruatur, præcipue ad eos, ubi constringere opus est, uelut floribus puniceorum expressus, quemadmodum refert Dioscorides capite de malis punicis. Verum nihil refert, herbam istam hypocistidem, uel cytinum, aut succum ipsum, eo modo appelles, ut Dioscorides in præsentia facit: & Aegineta imitatur. De qua Galenus citato loco ita inquit: Hypocistis multo est magis astringentior quam folia: admodum efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, quin si quam partem roborare consilium sit, quæ uidelicet plusculo humore exoluta fuerit, robur ac firmitudinem illi haud segniter addit, quo nomine antidoto ex uiperis inditur. Barba hircina idem.

DE LADANO.

Græce, λadanον: Latine, ladon, ladaniferus frutex: Hispanice, xara: Lusitanice, esteba: Italice, ladanifero arbuscelo, pinguitudo illius, ladanum, laudanum: uulgo laudano.

Enarratio. 118.

LADANIFER frutex in altum crescit, tricubitali altitudine, & ampliori, uirgata radice mittens, digitalis crassitudinis, duras, solidas & firmas, in quibus folia heret oliuæ, nigra, uiscosa: flos uero roseus, albus, tres quatuorue maculas nigras habens, quo decidete, fructus pilulæ magnitudine, pe

Ladanifer frutex.

Ladanum
quid.

Rufus E-
phesius.

diculo alligatus pullulat: totus enim frutex ille uiscosus resinofusue con-
spicitur, adeo ut ipsum depalcentes hirci capellæque, pinguedinem uiscosi-
tatemue illam in barbibus & femoribus contrahant, quam ladanum appella-
mus. Reperitur uero in officinis pinguitudo ista, siue succus densatus, sub-
nomine ladani, uel laudani, aut labdani, quanquam raro syncerus aut pu-
rus. Verus autem & purus, optimi est odoris, ut Rufus Ephesius per hos
indicat uersus à Galeno subscriptos libro 1. de Compositione medic. secun-
dum loca, capite 2.

Inuenias in Eremporum quoque ladanon orbe,
Caprarum circa mentum, gratissimus illis,
Succus is est cisthi folio decerptus amico,
Imbuti hoc uilli, menti laterumque madescunt,
Non tamen ad morbos hoc præstat, laudem ab odore,
Egregio quo spirat habet, quod plurima mixta
Pharmaca Erempi habeant diuinis uiribus aucta,
Orta solo & campo longe lateque patenti.

Frutex la-
danificus
proprie
barba hirci-
cina est.

Ladanum
Galeni cali-
dum est.

Hunc porro fruticem barbam hircinam potius appellandam crediderim,
quum illi magis quadret, conueniatue nomen: quanquam Serapio, & cæ-
teri Arabes, barbam hircinam hipocistidem potius nominent. Non mi-
nus quoque crediderim, quod Scribonius Largus hanc cisthi speciem, ro-
sam appellat syluaticam, non uero alteram. Est præterea huius cisthi lada-
niferi species altera, quam Hispani masculam comparatione ad primam
faciunt: & eam stebam appellant folio in orbem circinato, subnigro &
hirsuto. De ladano uero Galenum audiamus. lib. 7. huic dicato uolumini,
sic dissententem: cisthos id est ladanum, primo excessu medicamen est quod
modo complete calidum, ita ut secundum attingat, habens etiam astrictio-
nis non nihil: est præterea substantia tenui & emolliens, nec non moderate
digerens concoquensque, peculiariter igitur ad uteri uicia est aptum. Difflu-
tes tamen capillos retinet: uerum alopecias & ophthalmias sanare non po-
test, quod hi affectus ualentiora medicamenta desiderent.

DE EBENO.

Græce, ἰβίς: Latine, ebenus: uulgo ebano legno.

SECUNDA SPECIES EBENI.

Lignum Guaiacum, lignum Indicum, lignum sanctum, lignum
morbi Gallici: Arabice, karon: Hispanice, el legno santo, el

legno dellas antilhas: Italice, il legno santo: Germanica Holz
auf Indien/ Franzosen holz: Gallice, lin saint.

Enarratio. 119.

NASCITUR ebenus, non ut Virgilius credidit, tantum in India, sed Ebenus.
Arabia, Aethiopia & alijs uarijs locis, ut ex Dioscoride, Plinio, & Pompo-
nio Mela edocti sumus, quam primo Romam adduxit Pompeius Mag-
nus, in triumpho Michridatico, materia densissima, colore nigro, splendi-
do, & graui, adeo ut eius quantumcunque siccum lignum non fluat, sed fun-
dum & centrum potius petat. Hodie uero, ligni huius magni trunci in of-
ficinis, ubi pectines fiunt, uisuntur, quum ex eo non solum egregij parantur
pectines, sed etiam uaria alia, & praecipue coronae mulierculis pro nume-
randis praeculis idoneae. Caeterum ebeni lignum oculare est, oculorum ui-
tiji apprime conueniens, ut ex Dioscoride deprehendere est, & Galeno lib.
6. de Facultatibus simpl. ad istum modum dicente: Ebenus ex ijs lignis est,
quae trita in aqua soluuntur. Vis ei inest excalfaciendi, extergendi, & tenui
um partium, quam obrem, quae pupillas offuscant extergere creditur, misce-
turque alijs ocularibus medicamentis. Secunda autem ebeni species, Guaiacum Guaiacum
cum lignum morbo Gallico deseruiens est, quod sanctum omnes uocant, Caron.
uelut Auicenna caron, lib. 2. sui canonis. De cuius usu, ac origine, sic habet.
Guaiacum ultra quod praecis cognitum fuit, & oculorum fluxionibus
accommodatissimum, contigit, quum superioribus annis, nouae quaedam
terrae, antiquis forsan cognitae, & temporum iniuria factae incognitae, nunc
uero nouiter repertae essent, in quamdam incidissent insulam Hispaniae, cuius
omnes incolae morbo Gallico quandoque laborabant, acsi Europei uario-
lis. Hispani uero quum quaestores in prouincia essent, ac grauius morbo
illo affligerentur, ab indigenis medicamentum quo curarentur, quaerunt:
quibus illico lignum huiacum (sic enim insulares pronunciant) monstra-
runt, quo non multis interpositis diebus, ut caeteri a morbo liberati, ut sum-
mum bonum, eius usum in Hispaniam attulere, guaiacum ipsum appellan-
tes, insularium uocem imitantes, qui huiacum, ut diximus, lignum uo-
cant, ex arbore apud eos crescente, proceritate, qua apud nos fraxinus, quae
folijs uestitur plantagini solidioribus tamen, ac rotundioribus, flore ue-
ro luteo sed fructu castaneis persimili, & illo quidem solutiuo. Totius au-
tem arboris color, cineritijs est, ad nigredinem tendens. Haec uero arbor, Alfonfus
ut tradunt nostri Hispani, & Alfonso Ferrus libello suo de morbo Galli- Ferrus.
co conscripto scribit, in tribus praecipue insulis nascitur: nempe in insula san-
cti Ioannis, in insula sanctae Crucis, & in insula sancti Domini: lignum

vero quod ex arboribus insulæ sancti Ioannis adfertur, melius est, quia insula illa cæteris duabus distantior à torrida zona est, qua de causa non ita torrefactū lignum, aut ustum uidetur, imò humidum & unctuosum. Cura buntigitur castellani, quum in eas insulas peruenerint, non aliunde lignū Sanctum abscindere, & in Hispaniam afferre, quàm ex insula sancti Ioannis. Sed an lignum hoc eligi debeat nigrum: uel album potius, non insimul & postremum erit inquirere, quum multi in hac re uariant: nam triplici differentia lignum hoc conspicitur, aliud crassum, quod quum per transversum secatur, totum fere nigrum conspicitur, dempro circulo quodam superiori ad luteū uel album declinante. Aliud non ita crassum conspicitur, cuius centralis pars nigra quoq; sed non adeo ut primi ligni est. Tertium subtilius duobus dictis, quod candidum tam intus quàm foris uidemus, lineis percurrentibus distinctum, cæteris ligni differentiis odoratius, & cum quadam amaritudine acutius. Sed quū hæc ita se habent, non est tamen credendum, quòd tria hæc ligna diuersa aut ex arboribus diuersis scindantur, quum ex una & eadem arbore tria illa ligna colligantur: nam nigrius, arboris stipes est, minus nigrum, ex partibus medijs inter stipitem & ramos habetur, quæ pars Aristoteli truncus dicitur, in quo arborum cor collocat, ut ex Paruis uocatis naturalibus dicendum est: totum uero albū, rami sunt, in quibus uirtus uegetabilis potentior uiget, & ea de causa lignū hoc album nihil nigri habens, potētius et melius iudicatur: deinde quòd à media arbore colligitur, quāquam huic parti ad mentem Aristotelis primæ dignitates tribuendæ sint, tertias uero nigriori dare est. Aliquando tamen lignum hoc album ex arbore secatur tenella: nondum ad eam perueniente ætatem, in qua nigredinem acquirit, ut in alijs quoq; percipimus arboribus, quarum ligna interim dum iuuenilia sunt, alba uidentur, postea uero successu temporis ueterasunt, & nigredinem adsciscunt. Vtemur igitur albo ligno, in difficillimis morbis, ulceribus Gallicanis & malignis complicatis: illo uero paruam obtinente nigredinem, in mediocribus: tertio uero fere toto nigro, in debilioribus. Sed unum dignum consideratione uenit: quod lignum hoc album, etiam si alijs lignis ualidius est, cito tamen ob nimiam humiditatem corumpitur, & quia gracile facile exiccatur: proinde illud recens, & solidum habeas, minime uero corrosum aut antiquatū curare debes, quod si habere non potueris, satius proculdubio erit, nigro recēti, illius loco utaris. Quam uero temperaturam lignum hoc obtineat, inquirendum est, quum frequens usus medico habeatur. Nam auctore Galeno libro tertio de Temperamentis, atq; sexcentis alijs locis, illud per se calidum dicitur medicamentū non uero per accidens, si corpori occurrens, à principio occurfus calfaciat, calfaciendoq; procedat, atq; in calfactione

*Guaiacum
an albū uel
nigrum eli
gi debeat.*

*Truncus ar
boris me
dia pars est
secundum
Aristote
lem.*

*Tempera
tura guai
ci.*

permaneat, quod simile de frigido, humido, sicco intelligendum est medicamento: qua de re lignum hoc calidum esse dicendum est, quum corpori occurrens non solum temperato, sed in frigiditatem labenti, calfaciat, ac in calfaciendo procedat, quod & siccum esse ultra experientiam quotidiana nam de eo habitam, ratio quoque attestatur: quum lignum hoc amarum sit, quæ enim amara sunt, non solum calida, sed etiam sicca esse omnes confirmant, ut Galenus libro quarto de Facultatibus simplicium medicamento- rum capite 8. & tertio de Ratione uictus in morbis acutis quoque dixit: sed non propterea ab alijs spoliatur qualitatibus quum & humidum esse lignum istud deprehendimus, quasdam habens partes pingues oleaginosas, quibus certi ligni decoctum bibentes aluntur, atque inde per longum tempus absque uictu ullo permanent. Nec uero mirari quis debet, si lignum hoc diuersas in se contineat qualitates, quum Galenus libro tertio simplicium cap. tertio decimo multo plures & diuersas uni inesse medicamento fateatur dicens: omnia propemodum medicamenta, licet sensu simplicia appareant, natura tamen esse composita, quin & subinde quoque diuersissimas in sese continere facultates, nempe exercendi, & sistendi, incrassandi & extenuandi, rarefaciendi & condensandi, illinendi atque abstergendi, tendendi et laxandi, cæterasque oppositiones uniuersas, & subdit: At hoc mirum uideri minime debet, in id genus facultatibus, quum uni & eidem medicamento uim calfaciendi & refrigerandi inesse appareat, aut exiccandi & humectandi, aut tenuium partium & crassarum: Hæc ille. Non mirabitur igitur spectator si lignum hoc & calidum & siccum, & humidum esse dixerimus, In quo tamen gradu caliditatis collocari debeat, audite. Medicamentum calidum, frigidum, humidum uel siccum dicimus, non alia de causa, nisi quia talem in corpore humano temperato ualet imprimere qualitatem: At quod nec exalfacit, nec frigefacit, nec humectat, nec exiccatur, symetrum, id est temperatum medicamentum appellare necesse est. Auincente ergo seu excedente qualitate & facultate cognominatur medicamentum. At calidum primi ordinis nominamus, quod temperatum corpus exalfacit, non tamen euidenter: qua de causa ad illud comprobandum opus insuper demonstratione est rationali, sic de frigido, humido, & sicco, dicendum est: illud uero quod manifesto aut calfacere, aut frigefacere, aut humectare, aut desiccare potest, id secundi esse ordinis dicitur: at quod iam uehementer quidem, non tamen summe, tertij dicitur gradus: quod uero adeo exalfacere potest, ut escharam molliatur & urat, quarti. Iis igitur prælibatis facile iudicare quis poterit, cui gradui caliditatis, siccitatis, humiditatis uel lignum hoc subijci debeat, præcipue tamen ipsius ligni odorem, saporem, atque ipsius

*Lignū hoc
uarias qua-
litates for-
titur.*

Guaiacum
lignum cali-
dū in prin-
cipio tertij
ordinis,
Siccum in
medio secu-
di, humidū
in primo.
Aqua ligni
Guaiaci
quomodo
parari de-
beat.

Vinū Gua-
iacum.

effectus animaduertendo. Nos autem quantum ex his comprehendere possumus iudicamus lignum hoc in fine secundi gradus calidum esse, ita ut tertij principium attingere uideatur, quum eius caliditas uehemens, non solum à corporibus temperatis, sed etiam ægris percipitur, siccum quoque in medio secundi: at humidum primum gradum non excedere ipsa rei experientia, quæ reliquis præstat, confirmat. Sed iam quo ordine huius ligni aqua parari debeat, aut eius quoque uinum, quod passim hodie morbo Gallico affecti pituitosi, & humidij præcipuè bibunt, dicamus. Assuescunt autem pharmacopolæ lignum hoc elimatum habere, ut petentibus præsto tradant, sed tu caue ne hoc climato uel in puluerem redactio utaris, quum facillimè exiccatur, & cito uires amittit, præcipuè, si diu in puluerem redactum manserit. Cura igitur lignum album, parum aut nihil nigri habens, recens elimare, aut nigrum pingue multos cum guma habens cortices, cuius ramentorum siue scobis libram, in aquæ puræ libris quindecim per uiginti quatuor horas madere finito, postea in eodem uase quod nouum & uitreatum esse proposuimus, ad lentum ignem bullire finito, quousque libræ maneat quinque: hæc autem prima est decoctio, quam primam aquam siue aquam sirupi uice uenientem appellant, cuius pondus ad uncias sex uel septem, pro uice, secundum uirtutis potentiam propinatur, Scobi uero manenti, nouam aquam addere solent, uerbi gratia, libras quindecim, quæ ad medias consumi permittitur, quanquam nouo uti ligno melius esset, quum hodie uili pretio lignum istud habeatur: Hæc uero secunda est decoctio, ceu secunda aqua dicta, ex qua ægrotantes uini loco tempore uictus, & interdum, ad libitum bibunt. Ex prima uero decoctione, spuma coopertorio hærens, pro abstergendis ulceribus seruatur. Sed hic adnotandum duximus, quod aqua hæc prima aliquando in balneo Mariæ fit: aliquando uero ut diximus, & interdum simplex nullo adfecto medicamento: interdum uero adiectis medicamentis, tum calidis, tum soluentibus, ut fena, epithimo, polypodio, hermodactylis: aliquando uero alterantibus calidis, ut betonica, fumo terræ, stechade: nonnunquam uero frigidis, ut endiua cichorea, lichene, & alijs uarijs, ut centuria prima Curationum mearum abunde dixi, in ea præcipuè Francisci Ferreriæ curatione. Pari quoque modo uinum parari potest, primum & secundum, quanquam nonnulli, absque ratione eos uellicent medicos, qui primum uinum sirupi uice propinant. Eligendum est enim uinum album odoriferum, ut curatione uigesima octaua prædictæ nostræ Centuriæ, pro quadam muliere Ferrariensi, ad castellum nouum habitante, & colico affectu laborante, disseruimus. Cætera uero quæ de ligno Guaiaco dicuntur, legito apud Huttenum, Ma-

nardum, Massam, Almenaram, Mathiolum, Leonicum, Benedictum Victorium Fauentinum, atq; alios sexcentos, qui de hac re libros in lucem emiserunt. Est quoq; hodie radix quædam subtilis, quam quoq; ex Peru provincia superioribus annis repertam. Hispani adferre cœperunt, & eam Sacram parrillam, sua uoce appellant, quod uerbum ego rubum uiticosam uerterem, ad multos usus accommodatam, de cuius laudibus, non deerit quoq; qui encomium nobis describat, Radicem chynarum capite de calamis attigimus, de qua nos plura in lucem deo duce mittemus.

DE ROSIS.

Græce, ῥόδον. Latine, rosa: Vulgo rosa: Germanice, Rosen.

Enarratio. 120.

ROSA omnibus est nota, quæ officinis magnum præbet ornamentum, nam ex ea zucarum rosatum conficitur, mel rosatum foliatum, mel rosatum colatum, acetum rosatum, oleum rosatum commune, oleum rosatum omphacinum, electuarium de succo rosarum, diarhodon, si rupus rosatus ex rosis ficcis, sirupus rosatus absolute dictus, sirupus rosatus solutiuis, quem mucharum Mauritani uocant, iulep rosatum; aqua rosarum, aqua capitum rosarum: seruantur folia exsiccata, seruantur capita, seruat suc-
 ex illis expressus, seruantur quoq; flores lutei, ut alia præteream, at quum non ex una tantum specie rosarum, hæc conficiantur, consonum erit hic citare nonnullas eius species, nam omnes persequi, ut difficile, ita lectori fastidiosum esset. Sunt igitur quædam rosæ rubræ, crassæ, stypticæ, ex quibus zucarum rosaceum parari debet, nam ut dixi stypticæ sunt, & constringentes: proinde recte quoq; sirupus rosaceus, pro fluxu sistendo, ex ipsis ficcis conficitur, quæ quoq; siccata pro lauacris seruantur. Sunt quoq; aliæ albæ, ex quibus cætera à nobis citata parantur, in Hispania & Flandria in maxima copia repertæ, in nonnullis uero Italiae ciuitatibus, pauca habentur, præcipuè Ferrariæ, ubi illarum loco incarnatis, id est, colorem inter album & rubrum habentibus, utuntur: quæ dubio procul, Ferrariæ, uelut Anconæ & Neapoli, alijsue uarijs locis, solutiuae sunt, & maxime purgant, præcipuè si ex illis mel rosaceum foliatum fiat: Nam uncia huius mellis rosacei, cum strepitu, & alui turbatione leui, purgare in corpore mediocriter & quater facit, ut millies expertus sum, illud pro laxante medicamento ægotantibus propinans. Nec enim dicendum est, ut multi medicamento huius uires ignorantes contendunt, conditum hoc mellis ratione tantum purgare, quum mel coctum parum aut nihil purgat, imò mel crudum cienti diuim habet, quam in coctione amittit, ut Hippocrates testatur libro de

Ex rosa
quot paren-
tur.

Rosarum
species.
Zucarum
rosaceum ex
rubris ro-
sis confici
debet.

Rosæ incar-
natae soluti-
uae sunt.

Mel coctum
parum pur-
gat.

morbis qui extra, & Galenus libro tertio de alimentis capite 38. non minus Paulus Aegineta libro primo suæ medicinæ, capite 96. hoc ut solet approbat, inquit: mel coctum ualentius nutrit quàm subducit aluum, non coctum è contrario. cui ad stipulatur Alexander Aphrodisæus sectione 2. Proble. 66. dicens: mel incoctum tergit & purgat, coctum alere tantum potest. Ex quibus liquido constat, rosas ipsas uim laxandi & subducendi insitâ & naturalem esse, non uero ex melle acquisitam: sed in nullo rerum usu prædicti, quæ in buccam ueniunt tantum effutiunt, ueluti philosophi illi, quos Galenus libro de Semine redarguit. Ex his igitur rosis, sirupus rosatus solutus multarum infusionum dictus nobile & securum purgatorium medicamentum parari debet, pro ut hodiè in uersa Italia magno ægrotantium iuuamento paratur, qui mea sententia efficacior & nobilior euadet, si aquæ loco, cum rore è celo super ipsis rosis cadente. pararetur, uel saltem super caulibus, ex quibus roris uel pruinæ magna copia haberi potest. Sunt præterea aliæ rosæ albæ ad citrinum tendentes, paræ pauca folia habentes, quæ fere per totum annum in arbore uidentur quas moschatas, quia moschi odorem referunt, uel Alexandrinas uulgo appellat. Hæ uero, odore caput tentant, & potentissime aluum subducunt, non minus ac scamoni um, ita ut si sex uel octo acetario folia miscueris, totum acetarium purgatorium reddes, & ea de causa ab illis, tanquam pernicioso medicamento, naturæ uim inferente, abstinendū suadeo. Nam non ita pridem Venetijs, nobilissima Beatrix à Luna, mulier opulentissima, & omnium uirtutum genere ornatissima, in morbum quendam incidit, pro quo iuuando, medicus quidam Venetus, ex prædictis rosis & saccharo conditū parare fecit, ut eo tanquam præstantissimo, & securo purgatorio medicamento interdum uteretur: at quum primum præclara illa domina, conditum gustare cœpit, faucium & linguæ excoriationem cum stomachi rosione contraxit, sed illa dubitans, num symptomata ea ex morbo, aut condito orta essent, nullam in medicamentum culpam reiecit, Ego uero noscens medicamentum potentissimum & fere uenenum esse, eam monui, ab illo abstineret, nec eo amplius uteretur: putauerat enim liberalissima hæc domina, conditum illud ex rosis incarnatis à nobis dictis paratum esse, quo alias Anthuserpiæ sæpe usa erat, ad quam, meis uotis, uiuente Didaco Mendio huius cognato, & omnium mercatorum suæ ætatis ditissimo; Sebastianus Pintus, à Ferraria miserat, uelut ad alios principes, tanquam donū præcipuum, & sanitati humanæ deseruiens. Hæ uero rosæ moschatæ in Hispania raro uidentur: sunt enim albæ subcitrinæ, similes ut paucis dicam, rosis caninis in ter spinas nascentibus, quæ ad summum tria quatuorue folia habent. Non

Sirupus rosatus solutus.

Rosæ Alexandrinæ si uemoschata dictæ.

Beatrix à Luna.

mirum igitur est, si Hispani ijs rosis moschatis carentes, dubitent, num incarnatae à nobis dictæ, quæ & solutiue sunt, & apud ipsos reperiuntur, moschatae uel Alexandrinæ dicantur: Sunt enim longe differentes, quæ rosa hæc moschata, Alexandrina siue Damascena dicta, alba ad citrinum inclinans est omnino fugienda: Incarnata uero rosa, quæ inter rubrum & albam media est, rubricatq; longe alia est, qua ut præstantissima & nobili solente medica mēto uti suaderem. Quia enim in maxima copia habetur per uersam Italiam rosa hæc, syrupus rosatus solutiuus, siue nouem infusionū: mirus paratur, adeo ut illius unicæ tres absq; noxa ulla malos è corpore humores pellant. An uero Ieneliabim de rosis Persicis, apud Auicennam prima quarti multis in locis citatum, ex aliqua rosarum dictarū paratur: Respondeo quod non, quia Auicēna ex floribus Persæ arboris, mel rosatū, siue ieneliabim, confici suadet: uocat enim flores istos interpres rosas: proinde ornatae nonnullæ officinæ, ex illis syrupum paratū habent, morbis pituitosis admodū conuenientem. Sunt enim flores isti, natura purgatoriæ, pituitam & lentes humores, ac crassam bilem depellentes. Ceterum, in rosa, partes istæ reperiuntur, cortex, calix, flos, capillamentum, uel capillus, caput, lana, semen, unguis, foliū dempro ungue, de quibus Manardū audiamus, lib. 4. Epistolarum, epistola quadam Hippolyto missa, cuius uerba ita habentur: Antiqui in rosa sex partes non nomine tantum, sed uiribus quoq; & facultatibus differentes cognouere, quas à recentioribus fere neglectas, non inutile fuerit recensere. Rosam primo diuidunt in folia, flores, & capita, folia in unguis & id quod exemptis unguibus remanet. In flore aliud semen, aliud capillus, in capite aliud cortex, aliud calix, ut Plinij uerbis utar intelligitur. Unguis pars illa candida uocatur, quæ capiti proxime adhærens, præcidi à seplasiarijs consuevit, rhodomeli uel rhodosaccarum reliquo paraturis, undæ rosæ tales exungulatae solent appellari. Florem luteum illud intelligunt, quod folijs circūquaq; ambitur sepatatum in capillū, id est in tenuia quædam fila, & in semen, quod sub his filis lanugine quadam opertum, cortice continetur. Caput autem solidum illud, quod folijs & floribus, ceu basibus substernitur. Cuius superior pars, ex qua flos & folia prodeunt proprie caput, reliquum calix nuncupatur, hæctenus Manardi uerba. Galenus porro lib. 8. de Facul. simpl. medic. de rosa ita tradit: ex aquea substantia calida, duabus alijs qualitatibus mista, astringenti uidelicet & amare, composita est, flos tamen, magis quàm rosa ipsa est astringēs, ac proinde etiam exiccatorius est.

Ieneliabim
de rosis
Persicis
quid.
Flores Per
sæ arboris.
Rosæ fructus.
Rosæ temperatura.

DE ROSEIS PASTILLIS.

Græce, ροσειδω: Latine, rosei pastilli, trochisci è rosis.

Enarratio 121.

Pastilli de
uiolis.

ROSEI pastilli ad Dioscoridis descriptionem, hodie non parantur. Ac Paulus Aegineta libro 7. suæ medicinæ, longe aliter pastillos roseos, quæ hic Dioscorides, describit, ad arcendos uidelicet humorum fluxus, tantum accommodatos, hodie uero pastilli siue trochisci rosei non parantur, possunt tamen parari, ueluti à uiolis, apud Mediolanenses præcipue in usu frequenti habiti, scamonio & thurbito, ad subducendam aluum ornati: nam diarhodon, à pastillis roseis longe alia res est.

DE LYCIO.

Græce, ^{λύκειον}. Latine, lycium, buxæ spina, pixacantha, lycij succus.

Enarratio. 122.

Lyciū Dio
scoridis,
non est uul
gare lyciū.

Lycij ueri
loco quid
accipi po
test.

CONCRETVS succus in officinis habetur, quem lycium appellamus, quod an Dioscoridis lycio respondeat, collatione facta, iudicabitur. Est igitur lycium apud Dioscoridem optimum, quod igne accenditur: nostrum uero, ut expertus sum non accenditur, item Dioscoridis lycium, intus rubricat: nostrum non rubricat, nec ruffescit, quibus adde, Dioscoridis lycium, in gustu amaricat: nostrum uero non amaricat, ut in totum fateri est, lycium hoc, in pharmacopolarum officinis habitum, diuersum sit, à Dioscoridis lycio. Sed quid hoc nostrum lycium sit, aut unde colligatur, ueriant testes. Quidam succum ex baccis ligustri expressum esse dicunt, alij ex baccis matris sylue potius contendunt: ut cuncti tamen sic, nostrum hoc commune, adulterinum & minime sincerum est, proinde suaderem, ut lycij ueri loco, pharmacopolæ, amurca æneo uase incocta, aut sumachio uterentur, ut ex Dioscoridis præceptis, capite de amurca, et rhu, percipitur, uel saltem lycium ex radicibus rhamni, ad Plinij mentem pararent. Sic enim Plinius libro 24. cap. 14. inquit: huius radice decocta, fit medicamentum quod uocatur lycium. Satius tamen erit, uero lycio uti quod ex Lycia provincia, facile Venetias adducere quis poterit, quum Alexandriam iuerit. De cuius uiribus ita scribit Galenus libro 7. de Facul. simpl. medic. lycion arbor est spinosa, ex qua lycium fit, medicamen id liquidum, quo ad fugillata, sedis orisq; phlegmonas, ulcerationes, herpes, putredines, ulcera contumacia, aures pure fluentes, intertrigines, & paronychias utuntur: est enim facultatis exicatoriæ, compositum ex diuersi generis substantijs. Altera quidem tenuium partium, digerente atq; calida; altera terrestri & frigida, ex qua astringentem exiguum obtinet. Digerit & siccat in secundo ordine, in calo

re autem medijs est proximum. Est porro lycium Indicum ad omnia ualentius.

DE ACACIA.

Græce, *ἀκασία*: Latine, *acacia*, *spina Aegyptia*, *frutex gummi Arabici*: Hispanice, *arbor de la goma arabica*: Italice, *acacia*.

HVIVS SVCCI SVCCEDANEVM.

Succus syluestrium prunorum: Hispanice, *cumo de endrias montifinas de abrunhos monte sinhos*: Italice, *succo di bruni agresti, saluatici*: Germanice, *Schlehen*.

Enarratio 123.

EXTRAhitur ex acacia arbore spina dicta Aegyptia, succus, eiusdem *Spina Aegyptiaca* quoque nominis cum ipsa arbore, quem Andromachus primus cyaneam la chrymam uocauit, & eo hoc nostro tempore officinae carent, cuius loco, succo prunorum syluestrium merito utuntur, praecipue, ubi opus est infri gidare, constringere, & repercutere, illum potissimum in orbes redigentes & exiccantes. Caeterum de acacia ita prodit Galenus: Acacia & planta ipsa acerba est, & fructus & succus, qui lotus acrimoniam deponit, porro si par ti illinatur protinus eam sicciorem ac contractam reddit, estque tertij ordinis exiccantium, & secundi refrigerantium, ubi quidem elotus fuerit, alioqui si illotus sit, primi. Est autem consistentia terrens, habetque in se partes quasdam aqueas, nec non alias tenues & calidas: haecenus Galenus. Ex arbore porro acaciae, gummi absolute dictum emanat, quod Arabes, gummi Arabi cum uocant, cuius tres differentiae a Dioscoride notantur. Nam bonitate excellit gummi, quod lumbricorum figura est, uiri modo pellucidum, & transparent, minus bonum candidum est: tertium uero, caeteris peius, quod resinofum sordidumue est. De hoc uero gummi absolute dicto tradit Galenus lib. 7. de Facul. simpl. medic. ad istum modum dicens: lachryma est concreta in truncis arborum ipsam producentium, estque exiccato ris & emplasticae facultatis, asperitatibusque medetur.

Acacia:

Gummi absolute, gummi Arabicum est.

DE AMVRCA.

Græce, *ἀμύρκα*: Latine, *amurca*: Hispanice, *Lusitanice*, *ago à ruca*, *alpechim*: Italice, *lamorca del oglio*.

Enarratio. 124.

Amurca
quid.

AMURCA non olei fex est, ut quidam putant, sed potius aqua quedã, quæ quum oleũ ex oliuis exprimitur, ipsa subdit & residet, atq; in cortina subtorculari, ubi oleum defecatur, foramine disposito, depellitur, & oleũ purum & syncerum manet. Hæc uero aqua amurca dicta, æneo uase decoctalycij uice apponitur, de qua Galenus libro 6. de facultatibus simplicium medicamentorum ita differit: ex secundo est ordine calfacientium, at siccan- tium intenso quodam modo magis, terrestris substantiæ quum sit. Sic & ul- cera corporum temperatura siccorum curat, quæ uero in alijs omnibus sunt exasperat, perinde ut resina, pix sicca, & bitumen.

DE VITICE.

Græce, *ἄγνος* & *ἄγνος*. Latine, *agnus, agnos, lygus, agnus cas- tus, uitex, piper agreste*: Hispanice, *gatillio casto arbor, pi- mentero syluestre*: Italice, *agno casto*: Gallice, *agno casto*, Ger- manis ignota.

Enarratio 125.

AGNOS siue lygus, aut uitex, Arbor quam uulgus agnum castum ap- pellat est, quanquam nostri ueluti alij piper agreste, non inepte eam nomi- nant, quũ eius semen sapore piperi sit simile. De quo Plinius eadem fere cũ *Agnus cas- tus.* Dioscoride fecit uerba, libro 24. capite 9. dicens: non multum à salice uitic- *Lygus.* lium usu distat uitex foliorum quoq; aspectu, nisi odore gratior esset, Græ- *Vitex, pi-* ci lygon uocant, alij agnon, quoniam matronæ Thesmophorijs Athenien- *per agreste* sium castitatem custodientes, his folijs cubitus sibi sternunt. Duo eius ge- *commune,* nera, maior in arborem salicis modo assurgit, minor ramosa folijs candi- *Viticis* dioribus, lanuginosis, prima album | florem mittit, cum purpureo, quæ & *duo gene-* candida uocatur, nigra quæ tantum purpureum. Cæterum agni casti semẽ, *ra.* genituram & gonorrhœam extinguit, nec tantum epotum semen: sed etiã si folia & surculi, in cubili subtrauerint. Vnde Paulus sapientissime libro primo suæ medicinæ, capite 38. quo de seminis redundantia agit, præcipit, una cum refrigerantibus herbis, uiticis teneros surculos substernendos, est *Salix Ame-* uero arbor hæc agnus castus siue uitex dicta, alia longe à salice Amerina *rina differt* dicta quam Hispani arborem Paradisi appellant. De cuius uiribus Gale- *à uitice,* nus libro 6 Simplicium ita inquit: Agnos, aut uitex, fruticosa illa planta, calidus quidem & siccus est tertio ordine, uerum multum tenuis substan- tiæ, tum gustu acris simul & astringens, ipsas tamen uitices ad medicinam

habet inutiles, cæterum folia, semencq; & flos, calida siccaq; sunt facultate, nec non tenui substantia, quare sæpe nobis sunt usui, porro semen edendo est, tam perspicuo tamen calfacit, ut capiti dolorem hoc nomine pariat, quàm si id frigatur, minus caput tentat, ut cuncq; tamen sumatur flatus uentris discutit, præterea tum semen, tum flos, tum folia, uener eas intemperantias compescunt, quare non tantum esca potaq; conferre ad castitatem uidetur, uerum etiam subtracta, unde planta ipsa, agnos, hoc est casta uocatur. At ruta quàm agnos magis quidem excalfactoria & exiccatoria existit: ad hæc, agni quidem semen ac germína, modicam astrictionem ferunt, aut ruta ubi aruerit: exacte amara est, & acris: quàm diu uero humida fuerit, subamara: Nulla tamen austeritas aut acerbitas illi inest, aut illa certe obscurissima, quocirca & ad iecur & lienem indurata & obstructa, agni semen potius quàm rutæ competit, præter dicta autem agnus & mensles mouet, & indurata digerit, & lassitudinem tollit.

DE SALICE.

Græce, ἰρία: Latine, salix: Hispanice, salze, salqueiro, Italice, salice, salcio: Theutonice & Germanice, Wilgenbon/Weiden: Gallice, saulx.

Enarratio. 126.

SALIX arbor ubiq; nota est, cuius species, nonnullæ habentur, quas Plinius prosequitur libro 16. capite 37 & libro 17. capite 20. Nec enim usus salicis sic à medicis contemnendus est, quum tam multis & magnificis polleat uiribus, ut ex subscriptis Galeni uerbis apparet, quæ è libro 6. Simplicium ita habent: Salicis folijs ad cruenti uulneris glutinationem uti possis: uerum floribus eius maxime prope omnes utuntur, ad exiccantis emplastris præparationem. Est enim uis eorum ita desiccatoria, ut morsu abstineat, habet uero etiam quandam astrictionem, porro succus expressus, medicamen exiccatorium existit, experiq; mordacitatis. Nec enim inuenias aliud quod medicamen ad plures res utilius eo, quod citra mordacitatem exiccet, arboris cortex similem facultatem obtinet, tum floribus tum folijs, nisi quod temperaturæ siccioris existit, ueluti omnes cortices: etenim cinere corticis macerato in aceto, nonnulli callos, atq; myrmecias tollunt.

Salicis flores maxime exiccant.

DE AGRESTI OLEA.

Græce, ἀγρεστία: Latine, olea agrestis, oleaster: Hispanis

ce, azebuche, azambuyero: Italice, oliuastro: Gallice, oliue sauvage.

Enarratio. 127.

Hercules
oleastro co
ronatus.
Pro spodio
quid.

AGRESTIS olea, oleaster, folijs amarus est, quo primus Hercules coronatus fuit, ut testatur Plinius lib. 16. capite ultimo: sed hic animaduertendum est, quod folia & flores oleastri, combusta, pro spodio, usurpantur, ut uaria alia ab Arabibus inuenta.

COLYMBADES, ID EST SALSÆ ET CONDITE oliuæ.

Græce, κολυμβάδες: Latine, colymbades, oliuæ conditæ: Hispanice, azetunas de conserva, azeitonas de salmoura: Italice, oliue condite.

Enarratio. 128.

Colymbades oliuæ conditæ.

Oliuæ drupæ quæ.

Colymbades cur dicitur.

COLYMBADES, conditæ salsæq; oliuæ sunt, quas prima mensa, ut appetentiam excitent, lauti diuitesq; sumunt: Vnde Paulus libro primo suæ medicinæ, capite 81. de illis ita prodit: Ex oliuis drupæ stomacho aduersantur, crassi humoris, efficaces muria conditæ, & colymbades, si antecibus fumantur, appetentiam faciunt, & aluum subducunt, ac magis quæ ex aceto & oxymelite, præparantur, hæc ille. In quibus, adnotandum est, quod oliuæ dupræ, uirides absq; conditura ulla dicuntur, quæ crassum & pessimum præbent nutrimentum: quæ porro muria condiuntur, quas halmas, ab ἅλμας, muriam significante uocant, efficaces sunt, nõ minus ac colymbades, ut hic deprehendere licet, Paulum differentiam posuisse, inter almas, hoc est, muria conditas oliuas, & colymbades, quanquam plures alij grauissimi authores, nullum inter illas discrimen ponant, si quis tamen plures & uarias oliuarum condituras scire desiderat, legat Palladium, & Columellam, apud quos, colymbades dicuntur, quia innatent, & quasi urinabundæ fluitent.

DE OLEO OLEASTRI:

Enarratio. 129.

DE isto uero abunde inter olea diximus, proinde illinc repetere.

DE AETHIOPICAE OLEAE LACHRYMA.

Græce, ἄλκυον ἄθιον ἰνδαία: Latine, lachryma oleæ Aethiopicæ: Gummi elemi: Vulgo, gummæ elemi.

Enarratio. 130.

DICITVR hodie gummi elemi, corruptè, quasi oleæ, quum reuera oleæ Aethiopicæ lachryma esse debeat, quæ uero in officinis hodie habetur, iucundi sane si prunis inieceris, odoris est, quæ an uera uel falsa sit, dubitatur, quia gummi huius arboris cum scamonio affinitatem & similitudinem habere debet, quam tamen gummi heleni officinarum non habet, imò ut resina aut aliquod aliud gummi est, ut iure censendum sit, uero gummi oleæ Aethiopicæ nos carere: quale tamen commune officinarum sit, mirum in capitis uulneribus habetur, qua de causa ex eo, & unguentum & ceratum à pharmacopolis concinnatum habetur. Huius porro loco nonnulli officinarum mangones hederæ gummi, non sine ægrotantium detrimento accipiunt.

Gummi elemi.

DE QUERCIV.

Græce, *κέρκισ*: Latine, *quercus*, robur: Hispanice, *robre*: Lusitanice, *carualho*: Italice, *quercia*: Gallice *chesne*: Germanice, *Eychbaum*.

FAGVS.

Græce, *φάγος*: Latine, *fagus*: Hispanice, *haia arbore*: Italice, *faggio*, *faggiuola*: Gallice, *faus*: Germanice, *Büch*/ *Büchbaum*.

ILEX.

Græce, *ἰλίξ*: Latine, *ilex*: Hispanice, *anzina arbore*, *anzinheira*: Italice, *elice*: Gallice, *hous* aut *housson*, Germanis ignota.

Enarratio. 131.

DRYS uox æquiuoca est, omnem arborem glandiferam comprehendens, ut ex Dioscoride in præsentia comprehenditur, quum dicat: astringendi uires quercus omnis habet, proprie tamen drys quercus est, suaues & dulces glandes ferens, quam nonnulli, etymodryn id est ueri quercum appellant: nam communis quercus inulsas, & suibus gratas glandes producit, cuius Dioscorides, tanquam species, fagum et ilicem numerat, quod tu intelligas uelim, uiribus: secus autem figura, quum multum inter se differant. Nam fagus arbor est, quæ licet fructum glandi, figura & forma simi

Drys uox æquiuoca.

Fagus arbor qualis fit. Ilem non habeat, glandiferis tamen annumeratur arboribus, quum fructū ferat uiridem aculcatum, intra quem glans dulcissima, triangulari figura includitur, subtili quodam cortice ad ruffedinem, cum quodam splendore, ueluti in castaneis uidetur, cooperta, quam glires & mures auidissime comedunt, & à turdis maxime expetitur: qua quoque homines in uictu tantum assumpta, diu uixisse feruntur. Ilex uero arbor est similis granam ferenti quæ ut diximus procerè crescit, nonnulli tamen ilicem, maius suber esse crediderunt, sed falso: quum maius suber arbor magnæ proceritatis sit, & ex qua cortices uirides & ficci, uarijs rebus accomodati extrahantur, nam medijs cortex, quæ uiridem appello, colore rubrum, à coriarijs Hispaniæ pro præparandis bubulis corijs usurpatur, exteriores uero cortices siue ficci, pro cooperiendis domibus tegularum loco uarijs in locis accipiuntur, ueluti pro conficiendis aluearibus, & crepidis, ac foccis ornandis. Hæc uero admodum glandifera est, ut plures aliæ arbores, porcis dicatæ, ut sunt, cerrus, ægilops dicta, elculus, platyphyllos, & roboris uaria genera, quæ omnia constringendi uires habent, adco ut Galenus roboris folijs, uulnus securi inflictū glutinasset, quum eo tempore nullū aliud ad manus adesset medicamen, sic enim ille tradit libro sexto de Facultatibus simplicium medicamentorum. Exiccandi, astringendique possidet facultatem cum mediocri quadam tepidaque caliditate: cæterum plus cæteris eius partibus astringit, quæ in trunci cortice membranâ subest, tum quæ ipsius fructus conuestit carnem, quam obrem ad profluuium muliebre, sanguinis expuitiones, dysenterias: & diurnos uentris fluxus eam esse credunt accommodam, ualentius autem astringunt fagus & ilex: quarum plantarum folia tenella illita non instrenue desiccant, nec nõ uulnera glutinant, eandem folijs uim habet & fructus roboris, eoq; medici nonnulli utuntur ad incipientes atq; crescentes phlegmonas.

DE CASTANEIS.

Græce, *βάρλανος* ou *πόλιων*: Latine, *glans*, *Sardiana*, *glans louis*, *castanea*: Vulgo, *castagna*: Germanice, *Castanien* / oder *Ke sten*.

Enarratio. 132.

Glans Sardiana.
Castanea. CASTANEA echinîs inclusa nascitur fructus ubiq; notus, cuius differentia plures habentur, quas persequi superuacaneum arbitror, dicitur tamen castanea, glans Sardiana à Græcis, quia primum Sardibus urbe Asig inuenta. Hæc uero, ut tradit Galenus, libro de Cibis boni & mali succi, si in uentriculo concoquatur, efficaciter nutrit, crassiq; nunquã tamen mali

fucci est. Quibus uerbis instructus Rabbinus Moses de Aegypto castaneā Rabbini
inter præstantissimos fructus adnumerauit: flatuosa tamen castanea est, Moses de
quæ sub cineribus cocta flatum amittit, & optimum, licet siccum, præbet Aegypto.
nutrimentum, modo uel saccharo, aut pipere, uel sale comedatur; exiccata
porro ad fumum castaneæ sanguinem è pectore fluentem sistunt, ex quibus Panis ex
uariæ gentes annonæ penuria panem parant, inter quas Ligures præcipue castaneis
nominandi ueniunt, quum id genus pane frequentissimè utantur. paratus.

DE GALLA.

Græce, ^{νυκτις}: Latine, galla: Hispanice, galha, bugalha: Ita
lice, galla: Gallice, noix de galle: Germanice, Gallöpfffel.

Enarratio. 133.

FERT quercus & eius species, glandem & gallam quæ ex Syria præci-
pue affertur, parua, rotunda, in longum tendens, crebris foraminibus per-
forata, atramento scriptorio conficiendo aptissima: nam optima, succosa *Galla opti-*
fit oportet, plena, grauis, styptica, qualis Anconæ apud Italos, & Castello *ma.*
Albo propria patria nostra apud Hispanos nascitur: unde suaderem, quū
galla uti opus fuerit, hac potius recenti, quam sicca illa Syriaca, uteren-
tur, quum recens omphacitis acerbior et ualentior ad omnia, ut diximus,
sit. Est præterea gallæ alia species, magna, circulo ueluti corona circumda-
ta, caput uitulinum figura repræsentans, non adeo tamen ut altera acerba,
ex qua pauperes coronas pro numerandis preculis conficiunt. De quibus *Galle tem-*
omnibus Galenus libro 7. de Facul. simpl. medic. memoriam facit, dicēs: *peratura.*
Galla, quæ omphacitis dicitur, admodum acerbum est medicamen, ple-
raque sui parte essentiaë terrenæ & frigidæ, ualde deficcat, repercutitque flu-
xiones, esto uero tertij in deficcando, secundi autem in refrigerando, ordi-
nis. Altera autem galla, flaua illa & magna, laxa que, & ipsa deficcat quidē,
sed tanto minus, quanto minus acerbæ qualitatis est particeps. Cocta itaque
ipsa per se in aqua, aut si magis astringere uis, in uino aliquo austero, ac de
in trita, cataplasma est non instrenuum sed inflammata, procidentique Gal-
læ combustæ, extinctæque in aceto aut uino, sanguinis reprimendi faculta-
tem acquirunt.

DE RHV OBSONIORVM.

Græce, ^{ῥῖν}: Latine rhus, rhus obsoniorum, rhus coriarios-
rum, frutex coriarius, sumach: Hispanice, sumach, sumagre: Ita
lice, sumach: in Germania non crescit.

Enarratio. 134.

Sumach.

RHUS cuius semen rubricans, & durum conspicitur, & olīna piperis loco obsonijs deferuiebat, frutex coriarius, siue ut Columellæ placet, sutoria rhus est, quam officinæ hodie sumach Arabica uoce appellant, quam Plinius latino nomine olīm carere tradat. Is enim frutex, exactissime à Dioscoride describitur, quo & nunc in puluerem redacto, coriarij totius Hispaniæ, pro spissandis & apparandis pellibus calceorum utitur, non minus ac illius loco, Itali coriarij calicibus glandium, ex Chio insula & Aulone apud Epirum, aduectis. Est proculdubio sumach, frutex omnino astringentior, dysentericis, & alijs intestinorum fluxionibus conuenientissimus. Qui mea sententia, ros siue succus Syriacus non est, tametsi Manardus, contra Crinitū credentem rorem Syriacū mannam esse, ita id esse cōtendat, epistola quarta libri primi, in qua Cornelīū Celsū ab errore uindicare conatur. Sed quod ros Syriacus, rhus obsoniorum non sit, satis liquet: quia ros Syriacus, siue Cyrenaciū aut Medicus dictus, laserpitij succus est, omnes succos caliditate & tenuitate exuperans, ut Galenus libro 8. de Facul. simpl. medic. testatur, & Dioscorides ante illum, libro. 3. capite octuagesimo quinto dixit. At Rhus, id est sumach medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex secundo uero refrigerantium est, ut ex Galeno percipitur, loco citato. Proinde Manardum non minus ac Crinitum in hac re errasse; certum est: Alter, quia per rorem Syriacum silphij uerum succum, mannam intelligit: alter uero, rhum, sumach dictum. Sed hic ad memoriā reuocandum est, quod decoctum rhus ac ad mellis crassitiem redactum, ad ea ualet, ad quæ lycium, ut Dioscorides in presenti loco docet.

Ros Syria
cus, siue Cy
renaciū,
aut Medi-
cus laserpi-
tij succus
est.
Manardus
et Crinitus
errant.

DE PALMA.

Græce, ροίνιζ. Latine, palma, dactylorum arbor: Hispanice, palmera: Italice, palma: Gallice, palma: Germanice, Palmbaum, sed apud nos non crescit.

FRUCTVS PALMÆ.

Græce, ροίνιζ. Latine, caryota dactylus, palmula: Hispanice, tamaras, datiles: Italice, dattoli: Gallice, dattuli: Germanice, Datteln.

Enarratio. 135.

PHOENIX tam arborem quàm ipsius fructum significat. Est enim pal

ma arbor caryotas ferens, cuius uaria & diuersa sunt genera, in Africa, *Lu. Palma ar-*
dæa, & Aegypto, ueluti ubi sabulosa & nitrosa terra est, prospere nascens, *bor.*
 tantæ generositatis (ut Gellius tradit) ut huius arboris lignum ponderi nõ
 cedat, sed sursum eleuare nitatur: qua de causa uictoriæ signum habet, quo
 niã huiusce naturæ est, ut urgentibus, opprimentibusue non cedat. At reue
 ra, nos, uelut Antonius Musa Brasauola prius expertus fuit, quæ de hoc
 ligno tradita sunt falsa esse cõperimus, ne enim contra pondera innititur,
 aut recuruatur, imò experientia indicat lignum hoc debile esse. Verum, pal
 mulæ siue dactyli, omnibus noti sunt, esui conuenientes, ex quibus condi- *Dactyli.*
 tum in officinis paratur, diaphinicon dictum, educendę pituitæ accommo *Diaphini-*
 datum, quo frequentissime omnes utuntur medici. Dioscorides, in presen *con.*
 ti capite dactylos myrobalanis similes facit, & illis quidem in Arabia nas
 centibus, quod unum animaduersum uelim, ut hinc omnes noscant, sciant
 ue, Dioscoridem, myrobalanos cõmunes nouisse. Mirabũtur forsan mul *Dioscori-*
 ti rei nouitate quum hæc legerint, sed desinãt rogo mirari, quousq; ex inte- *des myro-*
 gro sententiam nostram tenuerint, sunt igitur ex Dioscoridis sententiã, pal- *balanũ no-*
 mulæ caryotæ, similes myrobalanis, in Arabia nascentibus. Sed qui ñ sint *uit.*
 myrobalani in Arabia nascentes, discamus, ut inde rem plenè teneamus. *Myrobala-*
 Nam hucusq; omnes, qui hac de re cõmentati sunt, per myrobalanũ, glan- *nus glans*
 dem unguentariam intelligunt, de qua quarto libro sermo habẽdus est, om- *unguent-*
 nes uoco, Hermolaum Barbarum, Ruellium, Marcellum Virgilium, Ma- *ria.*
 nardum, Leonicum, Antonium Musam Brasauolam, Mathiolum, Ioã-
 nem Agricolam Ammonium, ac Leonardum Fuchsum. Sed quod in pre
 senti loco per myrobalanum, glandem unguentariam intelligere non de
 beamus, uel ex hoc tantũ probatur, quia glans unguentaria, siue myrobal
 lanus, auellanæ angulari, figura et magnitudine respõdeat, ut testatur Dio
 scorides, et experientia rei id ita esse indicat: nec uero cum palmulis affinita
 tẽ aliquam habet, ut liquido constet per myrobalanõ Dioscoridẽ rem simi
 lem dactylis intellexisse, non uero myrobalanõ, glandẽ unguentariam
 dictã. Sed quæ hæc myrobalanus dactylis similis, ac semidigitalis magni
 tudinis sit inquiramus, quum illa proculdubio, quã Diosco. intelligit erit.
 Sunt enim myrobalanorum omnium species quinque, ex arboribus disti- *Myrobala-*
 milibus lectę, quas percurrere, alienum non erit, ut saltem uideamus, an ali *norum*
 qua earum cum palmulis conueniat. Est primo, myrobalanus citrinus co *quinque spe-*
 lore, oblongus, intus os habens, similitudinem quandã cum dactylis par *cies.*
 uis habent, ut non ab re fuerit asserere, dactylos, ñs similes Dioscoridem fe
 cisse, sed esto non ita sit, ad secundã speciem accedamus. Myrobalanorum,
 qui chebuli dicuntur, ex fusco rufescentes, carnosissimi, pingues, semidigitales,

Ludonicus
Minus Sā
Etarenen-
sis.

Salmanticē
ses simpl.
curam non
habent.

Myrobala-
norum ui-
res.

adeo dactylis similes, ut merito Dioscorides ipsis dactylos persimiles fecerit, quum ita inter se conueniant, ut magis inter ouū & ouū conuenire non possit, ut collationē facienti manifestum erit, nec enim, credo, erit ullus tam ^{auu} aut ceruicosus refractariēq; pertinax, qui ab hac nostra uellet discedere opinione. LVDOVICVS. Quur igitur si Dioscorides myrobala nos nouit, de illis caput ut solet nō prefixit? AMATVS. nouit quidem ut dixi, Dioscorides myrobalanos, sed de illis nullam penitus experientiam habuit, qua de causa, de illis, uelut rebus, quarum uires ignotæ illi erant locutus non fuit. LVD. quod equidem meminere hucusq; nunquam apud aliquem legi, qui dixerit, Dioscoridem myrobalanorum meminisse, imō omnes inter res nouas, & ab Arabibus inuentas, & in usum medicum ad ductas hucusq; connumerarunt. AMA. Verum fateris, quum nullus hucusq; adaperuit, neq; literis mandauit, quod Dioscorides nostros communes myrobalanos nouerit, quia quum myrobalanum legebant, glandem unguentariam, quam myrobalanum uocant, intelligebant, parum alioquin aduertentes, Dioscoridis collationem, quam inter palmulam & myrobalanum facit. LVD. perinde ac si eos non nouisset dixerim, quum eorum uires ignorauerit. AMAT. ea de causa Arabum inuentum myrobala dicuntur, quia prius illis usi fuerunt, & in actum practicū traxerunt. LVD. de ijs præceptores nostri Salmanticenses parū nos instruxere, imō eos qui de simplicibus curam habebant, simplices appellabant. AMA. uera narras, sed eorum unus hodie superstes, ut audio respiscit, & ad bonas literas & Galeni doctrinam comparandam enixissime operam dat, nec ueretur id fateri, ut discipulis suis exemplo sit. LVD. ita se res habet, & cito speramus, ut herbaria medicina apud Hispanos iam in pretio habere incipiat: ita quoq; anatomia erit, absq; qua Galenum intelligere, ut nosti, impossibile est. AMA. quantum ad anatomia cognitionem attinet dubito, quum piaculum sit corpus humanum mortuum apud Hispanos dissecare, LVD. uoui, sed isthæc missa faciamus, ne in Hispania sanctimoniam incidamus, de qua differere longum profecto, nec minus tædiosum esset, & myrobalanorum cæteras species enumerare ne graueris. AMA. Tertia species myrobalanorum accedit, qui Indici dicuntur, oliuam figura referentes, nullam os intus habentes; quibus quartam adiungere est, in qua emblicos reponamus, qui potius per fragmenta quam integri ad nos uehuntur. Quinta demum species, beherici sunt, rotundi, magnarum auellanarū magnitudine, qui non minus ac chebuli saccaro conditi ex India ad nos portantur, caput apprime roborantes, ueluti stomachum, & alia uiscera. Citrini bilem fugant, Indi atrā: ceteri pituitam. De quibus iuuabit legere

Mesuem inter Arabes, & Actuarium inter Græcos. Scire tamen licet antea quam ab isto discedamus loco, quod ossa palmularum & chebulorū uita, spodij uice ualent, ut ex Dioscoride in præsentia deprehenditur.

Spodij uita
ce quid acci-
piatur.

DE PALMVLA THEBAICA.

Græce, *πίνξις θηβαίου*: Latine, *palmula Thebaica, tamarindus*:
uulgo, *tamarindo*.

Enarratio. 136.

THEBAICA palmula, ea est, ut mea fert opinio, quam officinæ, Mauri-
ritana uoce, tamarindum uocant, idem enim est tamar, ac dactylus uel pal-
mula, unde tamarindum, idem est ac si dicatur, palmula Indica, ex qua ui-
num olim apud multos populos parabatur, hodie uero in Persia ex palmu-
lis ijs Indicis contusis & optime salitis succus exprimitur, quo uniuersa
Persia, Arabia, & India, aceti loco utuntur, imò sic saliti tamarindi & con-
tusi plerunq; ad nos uehuntur, quos ego maxime detestor, quum ob infi-
tam falsilaginem sitim incitent, & febrem augeant. Quum igitur tamarin-
dis uti opus fuerit, integros & non salitos eligendos curabis, quia integri
ac non saliti febrim minuunt, sitim arcent, & aluum subducunt, quæ omnia
saliti deperdita habent. Sunt porro tamarindi ut placet Mesue frigidi & sic
ci in secundo ordine, uel ut Aueroi, in tertio.

Tamarin-
di.

Tamarin-
di quales
eligendi.

Tamarin-
dorū tem-
peratura.

DE ELATE.

Græce, *ἐλάτη*: Latine, *elate, nux Indica*: Hispanice, *coquo*:
Italice, *noce de la India*: Gallice, *noix Indiana*.

SECUNDVM GALENVM.

κεφαλίον: *cephalio, palmites, palma agrestis*: Hispanice, *pal-
mitos*: Italice, *præsertim in Sicilia, cephalione*:

Enarratio. 137.

TAM clare, tamq; manifeste Dioscorides in præsentia per elaten nu-
cem Indicam intelligit, ut non magna opus sit digressionem, sed quod ita
se res habeat paucis indicemus. Primo, nux Indica quæ ex India in Lusita-
niam, & inde in uarias orbis regiones distrahitur, & eam in officinis phar-
macopolæ tanquam spectaculum prætereantium suspensam habent, ex
palma arbore colligitur, quæ apud Indos, ueluti apud insulas Capi uiridis
prosperè crescit, fructus magnitudine capitis humani: qui ideo nux dicitur,

Elate nux
Indica est.

quia nucem figura referat: & Indica quia primo ex India uecta fuerit. Hęc igitur nux Indica primo, cortice crasso uestitur, subnigro, ad ruborem inclinante, qui est superficie durus, callosus, & tenax fit, intus tamen mollis uidetur, & capillato inuolucro textitur. Is primus huius fructus cortex est, quem Dioscorides inuolucrum & operimentum fructus palmularum uocat, qui quum recens est, ex se subgrauem mittit odorem, & astringendi uires obtinet, quo deposito, fructus occurrit rotundus oui anserini magnitudinem & maiorem habens, cortice coopertus crasso, lignoso, ad ruborem declinante, intra quem medulla seruatur, parte exteriori, eiusdem coloris cum cortice, nam eius interior pars, lactea est, concava, aquam in pretio habitam continens: hunc uero corticem Dioscorides quoque elaten uocat, ueluti borassum alij, in quo foramina quaedam, simiæ figuram representantia, conspiciuntur, ob quæ nux hęc à Lusitanis, quoquo appellatur, uoce qua mulieres pueris metum inducere solent. At medulla interior, quæ Dioscorides cor appellat, candidi est coloris, in parte ut diximus interiori, cibo gratissima, multum genitalis seminis gignens, qua de causa multis conditis ad irritandam uenerem dicatis, miscetur. Dicitur autem arbor hæc, siue palma fructum istum ferens, à multis, pauperis refugium, ob id quod multis & uarijs abundet donis, nam ex ea fructus dictus colligitur, qui quum recens & uiridis est, lanha appellatur, tantæ suauitatis, ob aquam intus contentam, ut Deorum ambrosia à multis dicatur: macilentos enim et graciles, obesos reddit, cuius aqua à mulieribus maxime pro facie decoraanda expetitur. Fiunt quoque ex corticibus huius fructus, pocula, quibus inauratis, uel argento ornatis, nobiles utuntur, parantur quoque ex ista arbore, chordæ, non minoris pretij ac bonitatis quàm quæ ex canabe conficiuntur. Fluit quoque arboris huius (caudice perforato) succus, qui uini loco habetur, & postea in acerum euadit: nam quum musteus est, ad ignem coctus, mel uel sapa redditur, destillat quoque ex ista arbore liquor olei munia supplens: de quo & melle Dioscorides simul tanquam ab eadē arbore emanantibus, mentionem fecit, capite de elæomelle: in quo non de una agitur, sed duabus potius, oleo scilicet & melle, ut ibidem quoque adnotauimus. Attamen, ne in huius arboris donis diuager, in summa dicam decem uel undecim res, ad usum humanum accommodatas ex ea colligi, ut merito pauperum refugium dicatur, quia quum pauper unam uel alteram, huius palmæ arborem possidet, illico miseram pauperiem effugisse creditur. At Plinius, per elaten arborem quandam abietem dictam intelligit, ut libro duodecimo capite ultimo, qui de ea ita differit: Est præterea arbor ad eadem unguenta pertinens, quam alij elaten uocant, quod nos abietem: alij

Arbor elaten.
et.

Plinius elaten
abies est.

Palmam: alij spathen. Galenus præterea per elaten non nucem ut Dioscori
 des, aut arborem, ut Plinius, intelligit, sed palmæ tenellum quoddam ger-
 men, encephalon, id est cerebrum, uel medullam intra se continens, dictum,
 quanquã & encephalos planta reperiatur parua, à nonnullis cephalio nun-
 cupata, quam uocem hodie Neapolitani seruant, eam cephaglion uocant.
 Lusitani uero nostri, simul ac reliqui Hispani, palmitem uel palmitum
 appellant, quam Viues in colloquijs agrestem palmam nominat, nescio
 quem secutus authorem. LVDOVICVS. Hanc ipsam plantam quã
 Galenus intelligit, & Dioscoridem intellexisse, scholasticis meis, quũ pub-
 lica Colimbriciæ interpretarer, sæpe dixi. AMATVS. Scio certe, quum
 nos duocè Salmanticensi, nobili apud Hispanos gymnasio, in Lusitani-
 am reuerteremur, te publicè medicinam apud Colimbrienses, regis man-
 dato legisse, imò ibidem tibi in eo munere primas delatas recordor. Sed
 ego relicta Lusitania, ut qui ab hinc decem & octo annis præfagie-
 ram, quæ nunc cuenisse audio, regios contempsisti honores, & in Anthuer-
 piam me recepi, ubi septennium egi, & inde Illustrissimi ducis Ferrariæ
 Herculis secundi iussu, Ferrariam ueni, sub cuius clientela sexennium mo-
 ratus sum, ubi quoque publice artem medicam professi sumus, & multa à ui-
 ris doctissimis, in re anatomica & herbaria didicimus. LVD. utinam eo
 tempore tecum sentissem, nec in illo regno tam longam traxissem moram,
 ut Germanorum mores citius dignoscere potuissem, quibuscum hodie An-
 thuerpiæ felicissime diuersor. AMAT. Sunt certe Germani uiri probi &
 doctissimi, Germanos dum dico, simul & Belgas illos, qui nunc Brabanti,
 Bataui & Flandri appellantur, intelligo: de quibus alias, nunc uero ad no-
 strum encephalũ reuertamur, quod tu Dioscoridis elaten esse putas. LVD.
 ita certe autumo, quum quoque illius descriptioni, Galeni encephalos siue
 elate respondeat. AMAT. quod res ita se habeat, apparet, imò tecum sen-
 tio, quod Dioscoridis elate idem sit cum encephalo siue Galeni elate, nec
 enim grauior ita celeriter sententiam immutare, quum posteriora, ut est in
 ueteri prouerbio, meliora semper esse soleant. LVD. non ab re quoque esset,
 per elaten, in præsentia nucem Indicam intelligere, ut tu probe in lemmate
 finxisti, quum quoque elates descriptio illi respondeat, quin ab eadem arbo-
 re nux Indica, & encephalos colligantur. AMAT. Memoriam occurrit, me
 apud Theophrastum lib. 7. de Historia plantarum legisse, esse bulbi quod-
 dam genus, circa ripas annuum nascens, in cuius medio, hoc est inter sum-
 mum corticẽ, et eam partem quam comedunt, lana reperitur, ex qua map-
 palia, uestes, & alia similia conficiebantur: sed ubi aut in qua regione id fie-
 bat, subicitur; imò Plinius de hac re Theophrastum adducit, postquam de

Galeni elate
 te cephalio
 est.

Vives.

Author de
 pud Ferrar-
 rienses pub-
 licae medi-
 cinæ profes-
 sus est.

Elate Dio-
 scoridis idẽ
 cum encephalo Ga-
 leni.

Theophras-
 tus inter-
 pretatur.